

м.Київ

ВСЕУКРАЇНСЬКА
ПРАВОСЛАВНА
ГАЗЕТА

Газета заснована 1 вересня 1989 року

наш індекс 61671

Олександр СУГОНЯКО

П'ять років немає з нами Євгена Олександровича Сверстюка...

Нам не вистачає його ясного погляду, що світить духом дружелюбності з вогником завзяття, його голосу, що озвучує зіткану ним на наших очах думку-афоризм, яка в його очах відсвічується. Нам бракує спілкування з ним, його характерної зовнішньої шляхетності, його бездоганних манер, почуття такту, уваги, що самі собою піднімали нас в наших же очах.

Нам потрібне знання, що поряд з тобою живе Людина, яка творить правду своїм буттям. Що високі слова про обов'язок можуть бути реальністю земного, а не лише небесного життя. Що ти можеш уникнути уловлення цим світом, якщо знайдеш себе, усвідомиш свою роллю в земному перебуванні, – і бути щасливим. Що, врешті-решт, потойбічне життя є більшою реальністю, ніж тутешнє, і що «в Бога треба вірити серйозно». Цього всього нам не вистачає і ще багато чого, наприклад, того, що ми за паном Євгеном стояли на вітрі, а зараз без нього...

Чи часто нам траплялися в житті люди, які б так відповідально, як Євген Олександрович, ставилися до власного життя, які б мали такий дар любити його з усіма надмірними випробуваннями, що випали на їхню долю. І які б могли його настільки пізнати не загальною, а в конкретиці, в людях, виробити своє ставлення до цього життя в деталях і особах, виробити принципи і бути вірними їм у всьому, у великому і малому...

Євген Сверстюк залишався не зв'язаним павутинням «світу цього» у розумінні Григорія Палами і Григорія Сковороди. Світ грошей, влади, дрібних резонів і інтересів був безсилий перед ним.

Він передбачав цю нашу потребу в його присутності в сьогодиншньому часі, потребу в його творчих здобутках, в ідеях, так і не усвідомлених, на жаль, нашим неготовим суспільством за його життя, розумів причини цієї неготовності, яку в смиренні приймав як факт і самотньо ніс свій хрест. Тому підготував всю свою творчу спадщину для нас, аж до власної бібліографії...

– Твори з Богом, ділом і правдою християнську Україну, – чувається тихий голос Учителя.

В ЦЬОМУ ЧИСЛІ:

Є. Сверстюк. Прапор має силу тоді, коли його несуть	2
Святитель Г. Палама. Омилія XXXIII	3
Г. Сковорода. Вступні двері до християнської доброчесності	4
А. Топачевський. Євген Сверстюк. Правда і совість	5
М. Мамардашвілі. Свідомість і цивілізація	6–7
Український православний календар	8–9
Л. Маринович. До 90-річчя Зеновія Красівського	10–11
Уроки нашого глобального горя і його людська крапля...	13
Б. Ткаченко. Подвижник	14
К. Тур. Земля – питання буття нації	15
Читати афоризми Євгена Сверстюка – духовно збагачуватись	16

Євген СВЕРСТЮК

«ПРАПОР МАЄ СИЛУ ТОДІ, КОЛИ ЙОГО НЕСУТЬ»

З виступу 18 листопада 1999 року в Київському будинку вчителя на вечорі пам'яті Олексі Тихого, Юрія Литвина і Василя Стуса з нагоди 10-річчя їхнього перепоховання на Байковому цвинтарі в Києві 19 листопада 1989 року.

Багато думок викликає цей фільм Станіслава Чернілевського «Просвітлої дороги свічка чорна», але я зупинюся на двох.

Упродовж поколінь на советських екранах подібні фільми нам показували в супроводі проклять, погроз і закликів до помсти. А тут вражає якась дивовижна середньовічна релігійність...

і таємнича містерія. Це не просто поховання з заупокійними співами. Це було не відспівування, а оспівування. У своїй суті, це було повернення до життя.

Є свідчення про поховання Шевченка в Петербурзі і про перепоховання Шевченка в Україні. Їх не можна порівняти. То було друге народження поета. Справжнє.

Воно мало інший смисл, у ньому вже був елемент вічної легенди, то вже був початок іншого життя. Це був перший збір великої української родини, яка вперше відчула себе народом.

Але перепоховання — це завжди глибока і таємнича містерія. Це не просто поховання з заупокійними співами. Це було не відспівування, а оспівування. У своїй суті, це було повернення до життя.

Цей збіг мене завжди вражав: треба ж було, щоб саме в дні цього перепоховання лопнула пружина в диявольському механізмі. Такий похорон неможливий був на кілька днів раніше, до зняття Щербицького.

10 років — це ціла епоха. 10 років від часу повернення в Україну синів України. Хтось скаже мучеників, хтось скаже героїв. Але перепоховання — це завжди глибока

У перепохованні Василя Стуса, Юрія Литвина, Олексі Тихого було те, що по десятиліттях погрому знову зібрало нас до купи. Нас єднали їхня вірність до кінця і готовність боротися до кінця, оте лицарське — від Лесі Українки — коли прибитий списом до землі говорив: «Убий — не здамся!»

За 10 років ми всього набачилися і наслухалися. Хтось каже, що незалежність

упала з неба. І в цьому є та правда, що сталося це без крові, без барикад і без героїзму. Але, з іншого боку, є та правда, що ми за неї дорого заплатили. Я не знаю народів, які могли б позмагатися з нами за кількістю жертв. Майже кожне покоління залишало нас такими бідними після скошування цвіту, що важко було й думати, як ми воскреснемо.

У нас завжди був розрив з гущею народу. Наші подвижники у своєму ідеалізмі були занадто високими, а наші маси у своєму пристосовництві й животінні були занадто низькими: вони кожного разу не могли перехопити заповітної думки подвижників.

Була величезна прірва між тими, хто приносив себе на вівтар, і між тими, які поверталися спиною до вівтаря і оглядалися за вигодами. Власне, це і є головна причина нашої історичної драми.

Ніхто не збирався бути жертвою, ніхто не приносив себе в жертву. Просто робили те, що кожен повинен, і торувати іншим слід. Це надзвичайно важливо.

От і зараз часто чути: досить жертв, досить героїзму, досить подвижництва, пора просто жити. У тому теж є правда: досить жертв. Я й не хотів би говорити про цих лю-

дей, як про жертв. Жертва — це категорія свідомості. А ці люди були просто чесними людьми, які мусили вибрати чесну дорогу. Ніхто не збирався бути жертвою, ніхто не приносив себе в жертву. Просто робили те, що кожен повинен, і торувати іншим слід. Це надзвичайно важливо.

У нас у кожному поколінні бракує саме тих, які, оплачуючи найвищою ціною, роблять те, що належиться.

Нічого не застаріло в історії цих людей: вони є між нами не як жертви. Вони є між нами з їхніми голосами, з їхніми нагадуваннями, як вічні будителі. Власне, ми для цього сьогодні й зібралися тут, щоб побути в їхній присутності. Бо їхня легенда надає їхнім словам якоїсь іншої ваги. Нам часом здається, що вони відійшли в далеке минуле, в інші часи. Нічого подібного. Ми ще не відійшли дуже далеко. Між нами досі ходять їхні кати, їхні слідчі, їхні мучителі. Нас, як і їх свого часу, супроводжують ті самі стереотипи, та сама лож, та сама малодушність. І вони відповідають на них своїми словами, за які вони й поплатились. Адже жоден з них не був з кулеметом і жоден з них не влаштував феєрверків збройного героїзму. Усі вони були людьми Слова, і від них залишилося Слово. До речі, залишилося те Слово, якого нам, без'язиким, зараз дуже бракує, — це показала остання кампанія виборів і фіяско українських патріотичних сил. Адже були колишні борці за волю, які пішли прислужувати номенклатурним

кандидатам у Президенти.

Нічого не змінилося, просто лукавий і підступний чорт, скинувши плебейську маску «борця за світле майбутнє», одягнув пристойний костюм

Сміле слово — то наші гармати,
Світлі вчинки — то наші мечі.

Чікікова і торгує мертвими душами, нашими сумліннями, іменами і голосами.

Що робив би зараз Стус? Марченко? Литвин? Тихий? А робив би те, що й робив. Робив би чесні кроки і давав би добрий приклад іншим. Зрозуміло, не той крок, що для телелекамери, а той, за який треба платити і розплачуватися. Як і завжди.

Бракує нашим патріотичним силам науки, яку залишили Стус, Тихий і Литвин. Бракує їхнього гарту. Щось не чути тієї офірності, тієї безкорисливості, тієї принциповості, без якої не можна організувати жодної партії і втримати її. А залишається ж старе, як світ, від Павла Грабовського:

Сміле слово — то наші гармати,
Світлі вчинки — то наші мечі.

Залишається прапор. Але прапор має силу тоді, коли його несуть. Коли його охо-

Бракує нашим патріотичним силам науки, яку залишили Стус, Тихий і Литвин. Бракує їхнього гарту.

роняють. Коли за нього проливають кров. Коли охороняють честь прапора і таким чином зберігають лице.

Це те головне, що нам заповідали і заповідають ці люди. Попри те, що вони були поетами. Я говорю зараз про них як про громадян.

Домовину поета Василя Стуса несуть колишні політв'язні Левко Лук'яненко (ліворуч), Михайло Горинь (праворуч), за ним: Олесь Шевченко, В'ячеслав Чорновіл, Іван Кандиба.

Скрижалі духа

Святитель Григорій ПАЛАМА

ОМИЛІЯ ХХХІІІ

Про чесноти і протилежні їм пристрасті,
і про те, що «світ», «співправителем» якого є диявол, це – не Боже творіння,
а це – ті, які, внаслідок зловживання тварним, підкорилися «співправителю».

Хто що посіє на обробленій землі, те й пожне: якщо посадить тут дерева, що дають добрі плоди, або посіє жито, або ячмінь, або щось із корисних злаків, то це ж земля і виростить, і приведе у довершеність; а якщо буде земля необроблена і незасіяна, вона, дійсно, живить рослини, але некорисні, в основному – терня і бур'ян, згідно із прокляттям, якому ми підпали; подібно до цього, якщо й дерево вона виростить, то й воно буде безплідним і не корисним і, звичайно, колючим; так і щодо душі: які хто вклав у неї налаштування, ті і споживе. Хто веде корисні бесіди і слухає духовне вчення, і слухається, і приводить в діло те, що воно містить у собі, той обробляє чесноти і буває угодний Богові, корисний іншим людям і добрий до самого себе. Якщо ж у кого бесіди недобрі, і він не слухає духовного вчення, і почуте вважає за якісь дрібниці (θαύλον), той дичавіє, і дерев'яніє (грубіє), і годує злі пристрасті, і народжує від себе терня й жала смерті душі й тіла, якими є гріхи. Тому що й началозлобний змій спочатку, як усі ви знаєте, через гріх, вжаливши людину, зробив її смертною, і, викинувши її з місця насолоди, перемістив її в цей тлінний і багатохворобливий світ; і якщо хто не подбає тепер, **шляхом покаяння, про зцілення своїх ран, той буде відісланий у вічні муки і в геєнський вогонь.** Але як у диких лісах і хащах терня мають лігвища звірі і плазуни, так і цей началозлобний дракон, великий і низинний звір, за висловленням із книги Іова, живе під кожним деревом насолоди, попереду ж нього, говорить, біжить загибель. [...]

Отже, любов до Бога є коренем і початком усякої чесноти; а любов до світу – причиною всякого зла.

Отже, любов до Бога є коренем і початком усякої чесноти; а любов до світу – причиною всякого зла. Тому-то ці дві любові і протилежні одна одній і одна знищує іншу, як і брат Божий волає, кажучи: *«Чи не знаєте, що дружба зі світом є ворожнеча проти Бога? Бо хто хоче бути другом світові, той стає ворогом Богові»* (Як. 4, 4). І улюблений Христу Іоан говорить: *«Не любіть світу, ні того, що в світі: хто любить світ, у тому немає любови Отчої: Бо все, що в світі: похоть плотська, похоть очей і гордість житейська, не від Отця, а від світу цього»* (1 Ін. 2, 15–16). Будемо слухати, браття, щоб через любов до злих насолод і гордощі один до одного не відпасти нам від любови Небесного Отця. Тому що цими двома (гріховними станами) апостол охопив усяку пристрасть, що розлучає нас із Богом. Але коре-

нем, і початком, і причиною двох цих протилежних один одному коренів (я маю на увазі: любові до світу і любові до Бога), є інша подвійна любов, взаємно непримиренна і ворожа, тому що любов до нашого тіла є причиною любові до світу, тому що ми любимо світ через тіло і його насолоди. Причиною ж любові до Бога є любов до нашого духу, тобто до душі: тому що через свою душу і спокій в

майбутньому віці й благий спадок ми кожний любимо Бога. Що ці любові противляться одна одній, свідчить і великий Павло, кажучи: *«Бо плоть бажає противного духові, а дух – противного плоті: вони одне одному противляться, так що ви не те робите, чого хотіли б»* (Гал. 5, 17).

Але як з любові кожного до своєї душі народжується любов до Бога? – Страхає геєна вогню негасимого і водночас обіцяється вічне Царство Боже; вічне Царство – для тих, хто слухає і виконує Божі заповіді; геєна ж вогненна – для тих, що не виявляють через діла віру в Євангеліє Христове. Отже, ті, що воістину вірують і люблять свої душі і бажають зберегти їх для вічного життя, слухаючи ці обітниці і ці погрози, відразу ж починають у собі бажання і страх: страх щодо нескінченних мук перед лицем загрозової вогняної геєни; бажання ж Царства Божого згідно з обітницею і повсякчас перебуваючої в Ньому радості. Отже, бажаючи одержати цю чисту і божественну радість і боячись цієї вогняної муки, вони відмовляються від пристрастей, і гріховних, і земних стосунків, намагаються ж приліпитися до Бога шляхом старанної молитви, як до Єдиного, що має силу і владу визволити від страждання в геєні і удостоїти вічної

радості, що перевищує розум; і так породжують любов до Бога, і, шляхом її ще тісніше з'єднуючись із Богом, здобувають до того ж всяку чесноту; тому що коли Бог діє в нас, тоді йде з нами всякий вид чесноти; коли ж Бог не діє в нас, тоді все здійснене нами є гріхом. Тому й Господь у Євангелії говорить: *«Без Мене не можете робити нічого»* (Ін. 15, 5). І, усвідомлюючи це, істинні творителі чеснот не надимаються жодним зі своїх добрих вчинків, але, упокорюючись, славлять Бога – Джерело чеснот, від Якого сповнюються благодійним сяйвом. Тому що, як повітря наповнюється світлом від сонця, показуючи нам не свою, але сонця славу і сяйво, так і ті, які приліплюються до Бога шляхом виконання Божих заповідей, є, за висловом апостола Павла, «пахощами Христовими» і мають пахощі Христа і сповіщають чесноти Того, Хто покликав їх з пітьми в дивовижне Своє світло.

«Бо плоть бажає противного духові, а дух – противного плоті: вони одне одному противляться, так що ви не те робите, чого хотіли б» (Гал. 5, 17).

Але яким чином унаслідок любові до тіла народжується любов до світу, і, внаслідок цієї любові, – гріховні пристрасті, і створюється безліч гріхів? – Як душа за своєю природою прагне до майбутньої насолоди, так і тіло – до своєї тимчасової, а ця насолода – тілесна і здійснюється за допомогою наших органів чуттів і виникає від чуттєво даних речей, які й представляють світ; тому люблячий тіло є любителем світу. Через цю ж любов до тіла ми, не в міру бажаючи мирських задоволень, і ганяючись за ними, й люблячи їх, оповиваємося багатоликим неподобством пристрастей. Тому що оскільки мирська насолода отримується через відчуття, а в нас відчуттів є багато і вони різні, то

...тому що коли Бог діє в нас, тоді йде з нами всякий вид чесноти; коли ж Бог не діє в нас, тоді все здійснене нами є гріхом.

й задоволення, пов'язані з ними, багатоманітні й різні, як і відповідні їм пристрасті: одні пагони пристрастей виникають від зору; інші від слуху; інші від нюху; знову ж інші від дотику; а інші від смаку. Але не їжа є причи-

ною лихих пристрастей, пов'язаних зі смаком, а непомірність їжі, тобто розбещеність, а це виражається в обжерстві та непомірному вживанні вина і пияцтві. Череву ж, що заради насолоди смаку приймає надлишки їжі і питва, і є чудовим матеріалом для зла, будучи ніби якимось джерелом, сповненим нечистоти, і тим, що породжує нечистоту, якою підтримуються негідні пристрасті: блуд, перелюбство, розпуста, бешкетування і всяка плотська нечистота. А ці, поневоливши слух, зір і нюх, роблять їх любителями бруду, ганебних

Череву ж, що заради насолоди смаку приймає надлишки їжі і питва, і є чудовим матеріалом для зла, будучи ніби якимось джерелом, сповненим нечистоти, і тим, що породжує нечистоту, якою підтримуються негідні пристрасті: блуд, перелюбство, розпуста, бешкетування і всяка плотська нечистота.

слів, блудних пісень, сатанинських хороводів, натирання запашним маслом з метою спокуси, огидних масажів, дорогоцінного одягу і головних уборів, які ззовні прикрашають похитливих людей, а всередині одягають, як гідка маска, безчесні пристрасті і, дійсно, уподібнюють їх гробам пофарбованим, що із зовнішньої сторони здаються прикрашеними, всередині ж – сповнені смороду й усякої нечистоти; тому що органи чуттів, будучи поневолені злу як з зовнішньої сторони, так і з внутрішньої, стягують зблизька і здаля ненависні (гріховні) враження, і так через властиві нашому єству

«вікна» не тільки виходить, а і входить у нас гріх, що веде до смерті. Бо *«те, що з уст виходить, від серця виходить; це і оскверняє людину»* (Мф. 15, 18); і *«Всякий, хто погляне на жінку, жадаючи її; вже вчинив перелюб з нею в серці своєму»* (Мф. 5, 28).

І ось така, догідлива своєму тілу душа, всіма способами оволодіваючи насолодами, що їх приносять відчуття, і звідусіль збираючи матеріал для задоволення, якого досягають шляхом дотику, смаку й інших відчуттів, народжує любов до речей і срібллюбство, а ті, зі свого боку, – злодійство, і неправду, і розкрадання, і всякий вид жадібності. Але є й інше відчуття, крім цих, що не оволодівають тілесним органом, це – всеосяжне внутрішнє відчуття: висока думка про себе, з якої виникають й інші задоволення і пристрасті у любителів світу, із числа яких: зневажливість, пиха і гордість. [...]

Текст Омилії ХХХІІІ з незначним скороченням подано за виданням «Святитель Григорій Палама, Архієпископ Фессалоніський, Творіння, том II, Омилії (бесіди)», видавничий відділ УПЦ КП, Київ, 2012

Продовження в наступному числі

Григорій СКОВОРОДА

ВСТУПНІ ДВЕРІ ДО ХРИСТИЯНСЬКОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Написано у 1766 році для молодого шляхетства
Харківської губернії і оновлено у 1780 році

ПЕРЕД ДВЕРИМА

Хвала ж блаженному Богові, що потрібне зробив неважким, а важке непотрібним.

Немає солодшого для людини і немає потрібнішого, як щастя; немає і легшого за це. Хвала ж блаженному Богові!

Царство Боже всередині нас. Щастя в серці, серце в любові, любов же – в Законі Вічного.

Це і є безперервна погожа днина та сонце, що не заходить, темінь сердечної безодні освічуючи. Хвала блаженному Богові!

Численні тілесні необхідності чекають тебе, і не там щастя. А для серця твого єдине є на потребу, і саме там Бог і щастя, недалеко воно. Близько є. У серці і в душі твоїй.

Що б було тоді, коли б щастя, найпотрібніше й наймиліше для всіх, залежало б від місця, часу, плоти та крові? Скажу ясніше: що було б тоді, коли б Бог поклав щастя в Америці, чи на Канарських островах, чи в азійському Єрусалимі, чи в царських палацах, чи в Соломоновім віці, чи в багатствах, чи в пустелі, чи в чині, чи в науках, чи в здоров'ї?.. Тоді б щастя наше і ми з ним були б бідні. Хто міг би дістатися тих місць? Чи ж можливо народитись усім в одному якомусь часі? Як же поміститися в однім чині та статі? Чи ж бо то щастя засноване на піску плоти, на обмеженому місці й часі, на смертній людині? Чи не це трудне? Гей! Важке й неможливе. Хвала ж блаженному Богові, що важке зробив непотрібним.

Тепер чи ж бажаєш бути щасливим? Не шукай щастя за морем, не проси його в людини, не мандруй планетами, не тягайся палацами, не плазуй земною кулею, не блукай Єрусалимами... За золото можеш придбати село, річ важку, але обідну, а щастя, як річ найнеобхідніша з необхідного, даром всюди і завжди дарується.

Повітря і сонце завжди з тобою, всюди і даром, а все, що біжить од тебе геть, знай, що воно чуже, й не вважай його за твоє. Все те непевне і зайве. Нащо воно тобі? Тимто воно й важке. Ніколи б воно не пішло від тебе, коли б було необхідне.

Хвала ж блаженному Богові!

Щастя ні від небес, ні від землі не залежить. Скажи з Давидом: «Хто бо для мене є на небі? І чого без Тебе бажаю мені на землі?» (Пс. 72. 25)

Що ж є для тебе потрібне? Те, що найлегше. А що є легке? О, друже мій! Усе трудне, і важке, і гірке, і зле, і неправдиве є. Але що є легке? Те, друже мій, що потрібне. А що потрібне? Потрібне є тільки одне: «А потрібне ж тільки одне...» (Лк. 10. 42) Одне тільки тобі потрібне. Одне ж тільки й блага, і легке, а все інше – труд та хвороби.

Що ж це таке єдине? Бог. Вся твар є мотлох, мішанина, сволота, січ, лом, круш, спливаюче, нісенітниця, сплоч, і плоть, і плітки... А те, що любе й потрібне, є Єдине. Повсюди і завжди. Але це Єдине все долонею своєю і порох плоти твоєї утримує.

Хвала блаженному Богові за те, що все нас покидає все для нас важке, окрім того, що потрібне, і любе, й єдине.

Оскільки й тепер мало хто розуміє Бога, тож не дивно, що у стародавніх [людей] часто через публічну помилку вшановували матерію за Бога, а потім усе своє богопоклоніння віддали у наругу.

Численні тілесні необхідності чекають тебе, і не там щастя. А для серця твого єдине є на потребу, і саме там Бог і щастя, недалеко воно. Близько є. У серці і в душі твоїй.

І цей ковчег поведе й наша десятиглава бесіда, немов через десять дверей. А я бажаю, щоб твоя душа, як Ноева голубиця, не знайшовши ніде спокою, повернулася до серця свого, до того, що починає у серці твоїм, щоб збулося Ісаїне: «І забудуться нащадками твоїми пустелі і будуть називати тебе тим, хто відбудовує руїни, відновителем шляхів для населення» (Іс. 58. 12).

Цього бажає й Григорій, син Сави Сковорода.

ТВЕРДЬ БЕСІДИ

«Істина Господня пробуває вівіки».

«Вовіки, Господи, слово твоє пробуває».

«Закон Твій у серці моїм» (Пс. 39. 9).

«Слово стало плоттю, і вселилося між нами» (Ін. 1. 14).

«Серед вас стоїть Той, Кого ви не знаєте» (Ін. 1. 26).

Глава 1-ша

ПРО БОГА

Весь світ складається з двох натур: одна видима, друга – невидима.

Видима натура зветься твар, а невидима – Бог.

Ця невидима натура, чи Бог, усю твар прозирає й утримує; скрізь завжди був, є і буде. Наприклад, тіло людське видно, але прозорливого й утримуючого його Розуму не видно.

Через це у стародавніх [людей] Бог звався Розум Всесвітній. Йому в них були різні імена: Натура, Буття речей, Вічність, Час, Доля, Необхідність, Фортуна та інше.

А в християн найвідоміші Йому імена такі: Дух, Господь, Цар, Отець, Ум, Істина. Останні два імені здаються більш слухними за інших тому, що Ум є цілком нематеріальним, а Істина вічним

своїм перебуванням зовсім супротивна непостійній матерії. Та й тепер у деякій землі Бог зветься Іштен (угорською). Що ж до видимої природи, то їй також не одне ім'я, наприклад: речовина чи матерія, земля, плоть, тінь та інше...

Глава 2-га

ПРО ВІРУ ВСЕЛЕННУ

Оскільки й тепер мало хто розуміє Бога, тож не дивно, що у стародавніх [людей] часто через публічну помилку вшановували матерію за Бога, а потім усе своє богопоклоніння віддали у наругу.

А втім у те всі віки й народи завжди погідно вірили, що є якась таємниця, що є по всьому розлита і всім володіюча сила.

З цієї причини для чести і

пам'яті Його усією Земною кулею всенародно завжди були присвячувані Йому доми, та й тепер скрізь те ж таки є. І хоч, наприклад, підданий може помилково вшанувати прислужника замість пана, однак щодо того ніколи не сперечається, що є над ним Володар, якого, може статися, він і в лице не бачив. Підданим Його є кожен народ, і однаково кожний признає перед Ним рабство своє.

Така віра є загальна й проста.

Глава 3-тя

ПРО ПРОМИСЕЛ ЗАГАЛЬНИЙ

Ця бо Блаженна Натура чи Дух утримує у русі весь світ, начебто вправність годинникаря годинникову машину на башті і, за прикладом дбайливого батька, Сам є буттям кожному творінню. Сам одушевляє, годує, порядкує, лагодить, захищає. І за своєю ж волею, яка зветься всезагальним законом чи статутом, знову перетворює у грубу матерію чи болото, а ми те зовемо смертю.

З цієї причини розумна стародавність порівняла Його із математиком чи геометром, тому що ненастанно в пропорціях чи розмірах управляється, виліплюючи за різними шаблонами, наприклад: трави, дерева, звірів та все інше. А єврейські мудреці уподібнили Його гончареві.

Цей промисел є спільний, тому що стосується добробуту всього живого.

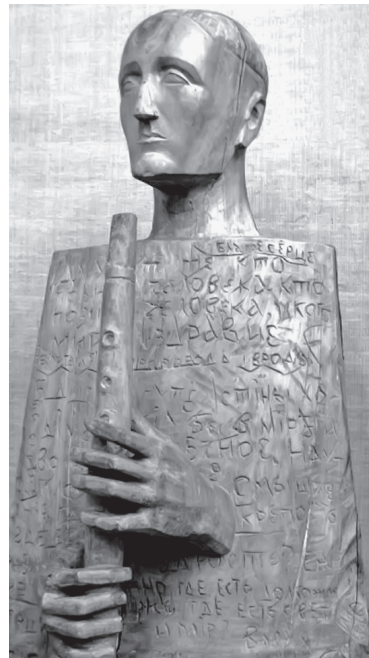
Глава 4-та

ПРО ПРОМИСЕЛ, ОСОБЛИВИЙ ДЛЯ ЛЮДИНИ

Цей найчистіший, усесвітній, усіх віків та народів Універсальний Ум виляв на нас, як джерело, усі мудрості та мистецтва, потрібні для про водження належного життя.

Але нічим так Йому не зобов'язаний кожен народ,

Вона-бо (премудрість Божа) є прегарне лице Боже, яким Він з часом, відбившись у душі нашій, робить нас із диких та бридких монстрів чи виродків, людьми, тобто тваринками незлобливими, стриманими, великодушними і справедливими, що придатні до співдружності та згаданого співжиття.

М. І. Степанов. Г. Сковорода. 1982. Дерево. Одеський художній музей

як тим, що Він дав нам найвищу свою премудрість, яка є природний Його портрет і відбиток.

Вона настільки перевершує інші розумні духи чи поняття, наскільки спадкоємець ліпше слуг.

Вона вельми схожа на наймайстернішу архітектурну симетрію чи лад, який, всім матеріалом нечутливо простираючись, робить весь склад його міцним та спокійним, всі інші частини утримуючим.

Так, слово у слово, і вона по всіх членах політичного тіла, яке із людей, а не з каміння складається, таємно розлившись, робить його твердим, мирним і щасливим. Якщо, наприклад, якийсь рід, чи місто, чи держава за цим ладом засновані і встановлені, то в той час бувають вони раєм, небом, домом Божим тощо. А коли якась одна людина учинить за ним життя своє, у той час буває в ній страх Божий, святиня, благочестя тощо. І як у тілі людському один розум, але, по-різному, за розумом різних частин діє, так і в згаданих співжиттях, зв'язаних цією премудрістю, Бог через різних членів різні на загальну користь учиняє дійства.

За основу перекладу цього трактату Г. С. Сковорода взято переклад Валерія Шевчука зі змінами і доповненнями редколегії «Нашої віри»

Продовження в наступному числі

Андрій ТОПАЧЕВСЬКИЙ

ЄВГЕН СВЕРСТЮК. ПРАВДА І СОВІСТЬ

Ця втрата стає чим далі відчутнішою, бо з часом усвідомлюємо особистий вплив Євгена Олександровича Сверстюка на кожного з нас.

Кажемо: «Він був і лишаться совістю нації». А чи вповні розуміємо, чим є феномен совісті? У безбожному суспільстві як складова масової свідомості він відсутній. Руйнуючи храми й викорінюючи Віру, більшовики насамперед прагнули позбавити людину совісті, бо саме вона є найважливішою рисою духовного світу християнина. І значною мірою їм це вдалося. Радянська моральність набула виразно язичницьких ознак; адже язичник у своїх вчинках керувався відчуттям страху, на відміну від християнина, який діє «не за страх, а за совість». Ця приказка, мабуть, іще з доби перших апостолів.

Але й за радянщини, як і за царя Ірода, живучи у постійному страху, суспільство все ж народжувало носіїв совісті. Їх розпинали, але приходили інші будителі. І, нарешті, обернулося двотисячолітнє коло історії: з'явилися «шістдесятники» (і не тільки вони), які вчиняли згідно із власною совістю. Назвемо їх новими християнами, чия доля часто була трагічною, як і перших апостолів.

Дисиденти 1960-х були не тільки іншодумцями. Вони діяли по-новому, відкинувши ідею «покращання» радвлади. Коли після хрущовської «відлиги» почалося поступове «закручування гайок» у всіх сферах життя, саме тоді здійснювалася хвиля протесту проти спроби повернути народ до стійла, де можна було лише боятися і мовчати. Імена Сверстюка, Дзюби, Світличного були серед того морозу наче спалахи світла, що будили надію... Коли радіо «Свобода» 1969 року транслювало есей «Собор у

риштованні», про його автора вже знала вся мисляча Україна. Позачасова актуальність його публіцистики вражає! Ось початок цього есею: «По-старому височать на землі великі пам'ятники духу – собори, обрамлені витягнутими вгору спорудами нового віку техніки. По-старому неспокійна людина хапається клаптика теплої землі й високого неба, щоб відчувати точку опори, щоб знайти на мить саму себе і спробувати щось у собі досягнути. Але землю вкриває асфальт і бетон, небо затягується димами і ревом моторів, і кудись шалено, в метушливій тривозі летить життя, засмоктує і не залишає тієї чистої години для душі, коли можна замислитись над собою і подумати про головне. Куди ж іде життя? Чи ми ведемо життя, чи життя веде нас, кинувши нам для забави дешеві заміники Слова – телевизор, футбол, алкоголь? Чи людина ще щось значить у цьому потоці життя? Чи вже вона тільки пасажир сліпого корабля, що мчить назустріч ночі?» Філософський і водночас гостро-емоційний огляд загальнолюдських проблем, що виникли в минулому столітті, а нині лише загострилися.

Наприкінці 1960-х Євген Сверстюк працює в «Українському ботанічному журналі» відповідальним секретарем. Його редакція в академічному Інституті ботаніки стає місцем зустрічей і бесід осіб, далеких від лояльності до

«Мені випало гірке щастя... спізнати суворість і вагу великих слів: правда, честь, обов'язок; слів, що становлять морально-етичні підвалини мого світогляду. Честь, що оплачується кров'ю, гідність, що є передумовою життя, істина, до якої йдуть з безстрашністю дослідника – без гарантії повернутися».

режиму. А саме тоді влада спробувала запровадити масову ідеологічну освіту, але нібито неформальними засобами. В Інституті ботаніки, як і в інших академічних установах, були семінари з «марксистсько-ленінської естетики». Якось під час семінару

Сверстюк зауважив: у Леніна естетичних поглядів не було, що він сам і визнавав. Адже в XIX–XX століттях відбувся демонтаж релігійної естетики – від Чернишевського до більшовиків. І на підтвердження навів цитату з... Леніна. Стався переполох, але найбільше вчені злякалися за долю самого Євгена Олександровича.

Як виявилось невдовзі, для цього були вагомими підстави. Репресії початку 1970-х, зачепивши багатьох порядних людей, не оминули і його. Чесний виступ у колі вчених був лише відлунням активної діяльності публіциста-дисидента на захист прав людини в Україні. Йому довелося провести в «лаґерах» (так він називав місця політичного ув'язнення й заслання) 12 років. В останньому слові в суді (1972 р.) він сказав: «Мені випало гірке щастя... спізнати суворість і вагу великих слів: правда, честь, обов'язок; слів, що становлять морально-етичні підвалини мого світогляду. Честь, що оплачується кров'ю, гідність, що є передумовою життя, істина, до якої йдуть з безстрашністю дослідника – без гарантії повернутися».

За що і проти чого він підносив голос? За дотримання Божих заповідей, проти брехні і фарисейства. Тоді, за глухої радянщини, все було зрозуміло: з одного боку – державно-кадебістська машина, з другого – незгодні, дисиденти. Неочікувана для багатьох поява в 1990-х пострадянських монстрів, що поєднували в собі щирий патріотизм із трухлявою, ситуативною мораль-

ністю, ускладнила проблему вибору. Але якщо він і помилявся в людях, то зізнавався в цьому і свої розчарування гідно переживав... Така вже історична місія інтелігенції: бути в опозиції до влади, вчасно і мужньо сказати їй «ні!» – без альтернатив, антиномій, усього того, що підказує інстинкт самозбереження, але не дозволяє совість.

На ювілейному вечорі з нагоди 90-річчя Євгена Сверстюка про нього згадували друзі й однодумці Микола Горбаль, Йосиф Зісельс, Василь Овсієнко; зачитува-

ли фрагменти зі щоденників і листування, яке невдовзі вийде окремим виданням. Важливою подією стала презентація книжки його щоденникових записів «Вічна туга за справжнім» (Вид. «Терен», Луцьк, 2018). Вірній помічниці Євгена Олександровича, авторці передмови до книжки Олені Голуб, завдяки допомозі його дружини Валерії Андріївської, вдалося відтворити і впорядкувати нотатки й спостереження, зафіксовані у більш як двадцяти записниках і зошитах, починаючи від 1986 року... За 2014-й є такий запис: «Найважливішим відкриттям в Україні протягом трьох місяців Майдану було відкриття прихованих сил українського народу – моральних, духовних, людських. На Майдані люди зібралися для національного самозахисту, тобто захисту дітей від чужого світу пристосовництва (до безпринципності, байдужості, безлики), від еміграції, від "легкості"... Захисту себе від стадної пасивності і самозневаги...» Це – наче останній акорд симфонії, яка ще матиме продовження. А ось – за 2012 рік: «Наступ на мову, як наступ на душу, є душогубством... Мова як дар Божий має біблійне закоріння. Згадаймо змішування мов перед падінням Вавилонської вежі... Відома усім євангельська наука проповідувати рідною мовою».

І проповідував. Християнська газета «Наша віра», головним редактором якої він був до кінця життя, тому й не всім подобалася, що в ній були літературознавчі розвідки і справжня публіцистика. А не було – обтічних визначень і загальних слів. Ні в його дослідженнях творчості Миколи Гоголя й Олександра Довженка, ні в статтях послідовних борців за об'єднання українських церков у єдиній Помісній. До речі, ця тема виразно прозвучала в збірці відомих творів Євгена Сверстюка «На святі надій» (Київ, «Наша віра», 1999) у розділі «Дорога до Храму». Там само – величезний масив літературознавчих досліджень від Сервантеса і Гете до Котляревського і Шевченка й далі – до Симоненка, Світличного, Стуса. У цих есеях, як влучно зауважив у

передмові Іван Кошелівець, «поле його обсервації куди ширше від літературного факту». Тієї самої обсервації – узагальнень, висновків, – за які ще в 1970-х і навіть пізніше платили ув'язненням і власним життям.

Перед «Празькою весною» у багатьох з'явилися особливо великі сподівання. Кажали: «Чехи й словаки навчать демократії». Бо деякий час наші вільнодумці ще могли друкуватися у пря-

Наша співпраця набула конкретнішого змісту в 1990-х, уже в газеті «Наша віра»: Євген Олександрович підтримував задум написати книжку про біблійних істот, рослини й тварин. І перша публікація про рослини Святого Письма вийшла в цьому всехристиянському виданні.

шівському часописі «Дукля». Відомо, як цим надіям і можливостям 21 серпня 1968 року було покладено край.

Репресії, що охопили «табір соціалізму», попервах набували навіть комічних рис. У Львові запопадливі «борці з націоналізмом» відбили тризубець у статуйі Нептуна на площі Ринок. А коли звідти приїздили до Києва, наприклад, Ірина Стасів-Калинець, Олег Мінько і Ярослав Ступак, то «хвіст» агентів «у цивільному» супроводжував їх від вокзалу аж до Хрещатика. А тим часом у садибі Івана Гончара люди переписували (від руки, друкарські машинки були на обліку) твір Івана Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?» і несли ці вистраждані копії в народ.

Моє спілкування з Євгеном Олександровичем спочатку було позаочним. Перекладав російською деякі матеріали українського «самвидаву», які співробітниця Інституту ботаніки Наталя Беліцер передавала Сверстюкові, а вже він і його друзі – до Росії і на Захід. Пригадую, серед них була й стаття Валентина Мороза «Космач» – про долю карпатського села. Разом із Н. Беліцер збирали кошти на підтримку учасників опору. Розповсюджували вже згаданий твір І. Дзюби, передрукований на «нелегальній» машинці... Наша

Закінчення на 7 стор.

Мераб Костянтинович Мамардашвілі – грузинський філософ, доктор філософських наук, професор. Народився 15 вересня 1930 р., в місті Горі, в Грузії, у родині військовослужбовця. Через призначення батька у 1938 році мешкав у Києві, згодом у Вінниці. Повернувся до Грузії під час Другої світової війни. У 1955 році закінчив філософський факультет Московського державного університету. Працював у редакціях журналів «Питання філософії» і «Проблеми миру і соціалізму» (Прага), в Інституті міжнародного трудового руху. В 1968–1974 рр. – заступник головного редактора журналу «Питання філософії». У 1974 р. був звільнений з ідеологічних причин. З 1980 р. – співробітник Інституту філософії АН Грузії (Тбілісі). Основна тема філософії Мамардашвілі – феномен свідомості і його значення для буття людини, культури, цивілізації. Розроблена ним теорія свідомості є тим віданням-знанням, яке висвітлює причини розламі в основі сучасної людської цивілізації і означає можливості породження смислу, який прискорено втрачає старе існування, з поверненням в мислення і опис нового буття вічності, духовності, етики, що тепер викинуті як непотріб.

Природу соціального зла Мамардашвілі вбачав у інфантізмі, у «нерозвиненості суспільної матерії».

Спосіб філософствування Мамардашвілі називають «сократичним», оскільки він, практично не залишив після себе письмового спадку. За його життя його роботи дійсно не друкували «з ідеологічних міркувань», через те він і писав порівняно мало.

«Не уявляю собі філософію без лицарів честі і людської гідності. Все решта – слова», – таким було життєве *credo* філософа Мераба Мамардашвілі, який пішов з життя у розквіті творчих сил 25 листопада 1990 року.

Надаємо для ознайомлення з цим філософом його роботу «Свідомість і цивілізація» в редакційному перекладі.

Мераб МАМАРДАШВІЛІ

СВІДОМІСТЬ І ЦИВІЛІЗАЦІЯ

Доповідь на III Всесоюзній школі з проблем свідомості. Батумі, 1984 р. 3 кн.: Мамардашвілі М. К. Як я розумію філософію. М., 1992. С. 107–121.

Тема, винесена до заголовку, безумовно, дуже багатозначна і викликає велику кількість асоціацій, але для мене вона конкретна і пов'язана з відчуттям сучасної ситуації, яка мене турбує і в якій я бачу риси, схожі на якусь структуру, що може виявитися незворотньою і цим викликає у мене жах, але й одночасно бажання подумати, побачити за цим якийсь загальний закон. І ось зі змішаним почуттям жаху і допитливого подиву я й хочу висловити свої міркування з цього приводу.

матися у зв'язку з руйнацією чи просто відсутністю цивілізаційних основ процесу життя.

Цивілізація – вельми ніжна квітка, вельми крихка будівля, і в XX ст. цілком очевидно, що цій квіточці, цій будівлі, по якій всюди з'явилися тріщини, загрожує загибель. А руйнація основ цивілізації щось учиняє з людським елементом, з людською матерією життя, проявляючись в антропологічній катастрофі, яка, ймовірно, є прототипом будь-яких інших можливих глобальних катастроф.

Вона може відбутися і вже частково відбувається через порушення законів, за якими влаштована людська свідомість і пов'язана з нею «прибудова», що називається цивілізацією.

Коли в переліку глобальних катастроф, складеному знаменитим письменником-фантастом А. Азімовим, я знаходжу, серед десятка катастроф, можливе зіткнення Землі з

Щоб задати тон роздумів, можна так охарактеризувати їхній нерв. У мене відчуття, що серед великої кількості катастроф, якими славиться і погрожує нам XX століття, однією із головних і часто схованою від очей є антропологічна катастрофа, яка проявляється зовсім не в таких екзотичних подіях, як зіткнення Землі з астероїдом, і не у виснаженні її природних ресурсів чи надмірному рості населення, і навіть не в екологічній чи ядерній трагедії. Я маю на увазі подію, яка відбувається з самою людиною і пов'язана з цивілізацією у тому розумінні, що щось життєво важливе може незворотньо в ній зла-

чорною дірою, то мимоволі думаю, що така діра вже існує, причому у вельми буденному, добре відомому нам сенсі. І ми досить часто в неї пірнаємо, і все, що, проминає її горизонт, потрапляє в неї, зразу ж зникає, стає недоступним, як і належить у випадку зустрічі з чорною дірою. Очевидно, існує якась фундаментальна структура свідомості, силою якої спостережувані різномірні, зовнішньо одне з одним ніяк не пов'язані мікроскопічні, макроскопічні й космічні явища, постають як далекосяжні аналогії. В якому сенсі ці явища можна розглядати як метафори властивостей свідомості*.

Цими метафорами «недоступності», «зникнення», «екранування» я й скористаюся для пояснення своїх мислей. Але спочатку наведу один вірш Г. Бенна в фактично рядковому моєму перекладі. Глибина прозріння цього поета пов'язана з реальністю особисто проробленого і зсередини пережитого ним досвіду життя в умовах певної системи, досвіду, який в принципі відсутній у зовнішнього, віддаленого спостерігача. Але ось яка доля цього «внутрішнього знання» і його носія – людини – у вірші, який не випадково називається «Ціле»:

Частина в сп'янінні була, інша частина – в сльозах;

У якийсь час – зоріння пишноти, в інший – темрява,

В один – все в серці було, в інший же – різно

Стугоніли бурі – які бурі, чиї?

Завжди нещасливий і рідко з кимось,

Все більш був укритий, коли у глибині варилось це,

І виривалися потоки, що нароста-ли, і все,

Що зовні, до нутра збиралося.

Один суворо на тебе глядів, інший беззлбним був,

Що будував ти, один те бачив, інший лиш те, що руйнував.

Та все, що виділи вони, то видива половинки:

Адже цілим володієш тільки ти.

Перш здавалось: чекати ціль недовго:

І тільки безхмарною далі буде віра.

Але постало те, що мало бути,

І кам'яно тепер із цілого глядять:

Ані блиску, ані саява ззовні,

Щоб наостанок прикувати погляд твій –

Гологоловий гад в калюжі крові,

І на віях його мереживо сліз.

Завершальний образ цього вірша і його внутрішні зв'язки в'ються навколо «цілого», чи відчуття «цілого», яке поет переживає як особливо піднесений стан ума і володіння суттю світової таємниці, що я її називаю недоступним віддаленому, зовнішньому спостерігачеві «внутрішнім досвідом» особливого роду дивних

У світі, що вічно постає для мене і моєї дії, завжди є місце, якщо я готовий почати все з початку, почати від себе, такого, що постав.

систем, в якому – і в цьому вся річ – людина, його носій, є недоступною й сама для себе. Бо по суті людина не є вся всередині (в тілі, мозку, думці) і йде до самої себе здалеку і в цьому випадку ніколи не доходить. Ці зв'язки вірша в тому чи іншому вигляді будуть проступати в подальшому викладі.

ПРИНЦИП ТРЬОХ «К»

Все сказане далі я сконцентрую навколо певного принципу, який дає змогу, з одного боку, охарактеризувати ситуації, які я назву такими, що піддаються опису, або нормальні (у них немає містики «цілого», що фігурує у вірші, хоча вони являють собою цілісності), а з іншого – ситуації, які я назву такими, що не піддаються опису, або «дивні ситуації». Ці два типи ситуацій споріднені чи дзеркально взаємно відображаються, ще й тому, що все, що в них відбувається може бути висловлене однією і тією ж мовою, тобто одним і тим же складом і синтаксисом предметних номінацій (найменувань) і знакових позначень. «Внутрішнє знання» є і в тому і в іншому випадку. Однак у другому випадку воно вироджується фактично в систему самоімітацій. Мова хоча і та сама, але мертва («погано тхнуть померлі словеса», – писав М. Гумільов).

Неописувані (ті, що не піддаються опису) ситуації можна назвати й ситуаціями принципової невизначеності. При виокремленні й реалізації цієї властивості в чистому вигляді вони якраз і є тими «чорними діра-ми», в які можуть потрапляти цілі на-роди і величезні царини людського життя. Принцип, що впорядковує си-туації цих двох типів, я назву принци-пом трьох «К» – Картезія (Декарта), Канта і Кафки. Перше «К» (Декарт): у світі існує місце і трапляється дея-ке найпростіше і безпосередньо оче-видне буття «я є». Воно, піддаючи все решта сумніву, не тільки виявляє визначену залежність всього, що від-бувається у світі (в тому числі у знан-ні) від власних дій людини, але й є вихідним пунктом цілковитої певно-сти і очевидності для будь-якого мис-лимого знання. У цьому сенсі людина – істота, здатна сказати: «Я мислю, я існую, я можу»; і є можливість і умова світу, який вона може розуміти, в яко-му може по-людськи діяти, за щось відповідати і щось знати. І світ, отже, створений (в сенсі свого закону ста-новлення), і справа тепер за тобою. Бо створюється такий світ, що ти мо-жеш могти, які б не були видимі про-тивно-необхідності природи, стихійно-природні силування і обставини.

У цих формулюваннях легко впізнати принцип «*cogito ergo sum*», якому я надав дещо іншу форму, що більше відповідає його дійсному змісту. Якщо принцип першого «К» не реалізується чи кожного разу не встановлюється заново, то все не-минуче заповнюється нігілізмом, що його можна коротко визначити як принцип «тільки не я можу» (можуть всі решта – інші люди, Бог, обставини

У цьому сенсі людина – істота, здатна сказати: «Я мислю, я існую, я можу»; і є можливість і умова світу, який вона може розуміти, в якому може по-людськи діяти, за щось відпові-дати і щось знати. І світ, отже, створений (в сенсі свого закону становлення), і справа тепер за тобою.

природні необхідності тощо). Тобто можливість пов'язана в такому ви-падку з допуском якогось самодію-чого, за мене працюючого механізму (чи то механізм щастя, чи соціально-го і морального благоустрою, вищого промислу, провидіння тощо). А прин-цип *cogito* стверджує, що можливість можу реалізувати тільки я за умови моєї власної праці і духовного зусил-ля для свого звільнення і розвитку (це, безумовно, найважче в світі). Але тільки так душа може прийняти і проростити «найвище» сім'я, під-нести над собою і обставинами, завдяки чому й усе, що відбуваєть-ся навколо, виявляється не незво-ротнім, не остаточним, не заданим цілком і повністю. Інакше кажучи, не безнадійним. У світі, що вічно постає для мене і моєї дії, завжди є місце, якщо я готовий почати все спочатку, почати від себе, такого, який постав.

Друге «К» (Кант): в устрої світу є особливі «інтелігібельні» (такі, що можуть бути досягнуті лише розумом) об'єкти (виміри), які є водночас без-посередньо констатовані досвідом, хоча і далі нерозкладаними образа-

ми цілісностей, начебто замислами чи проектами розвитку. Сила цього принципу в тому, що він вказує на умови, за яких конечна в просторі і часі істота (наприклад, людина) здатна осмислено здійснювати прак-тично акти пізнання, моральної дії, оцінки, отримувати задоволення від пошуку тощо. Адже в іншому випадку ніщо не мало би смислу – попереду (та й позаду) нескінченність. Інакше кажучи, це означає, що у світі реалізу-ються умови, за яких вказані акти вза-галі мають смисл (завжди дискретний і локальний). Тобто допускається, що світ міг би бути і таким, що вони стали б беззмисловими.

Здійснення і моральних дій, і оці-нок, і шукального бажання має смисл тільки для конечної істоти. Для без-конечної і всемогутньої істоти пита-ння про їхню осмисленість самі собою відпадають і так вирішуються. Але і для конечної істоти не завжди і не всюди, навіть за наявності відповід-них слів, можна говорити «добре» чи «зле», «прекрасно» чи «потворно», «істинно» чи «хибно». Наприклад, якщо одна тварина з'їла іншу, ми ж не можемо з абсолютною певністю ска-зати, благо це чи зло, справедливо чи ні. Так само як і у випадку ритуаль-ного людського жертвопринесення. І коли сучасна людина користується оцінками, не можна забувати, що тут вже приховано передбачається ніби виконуваність умов, які надають взагалі смисл нашій претензії на те, щоб здійснювати акти пізнання, мо-ральної оцінки тощо. Тому принцип другого «К» і стверджує: осмысле-но, оскільки є особливі «умоосязні об'єкти» у влаштуванні самого сві-ту, які гарантують це право і осмысле-ність.

І, нарешті, третє «К» (Кафка): при тих са-мих зовнішніх знаках, предметних номінаці-ях і спостережуваності їхніх натуральних ре-ферентів (предметних відповідностей) не ви-конується все те, що задають вищеназвані два принципи. Це виро-джений, або регресив-ний, варіант здійснення загального К-принципу – «зомбі»-ситуації, ціл-ком людиноподібні, але в дійсності для людини потойбічні, які лише імітують те, що насправді є мертвим. Продуктом їх, на відміну від *Homo sapiens*, тобто людини, що знає до-бро і зло, є «людина дивна», «люди-на неописувальна».

З точки зору загального змісту принципу трьох «К», вся проблема людського буття полягає в тому, що дещо треба ще (знов і знов) перетво-рювати на ситуацію, яка піддається осмисленій оцінці та вирішенню, на-приклад, в термінах етики та осо-бистісної гідності, тобто в ситуа-цію свободи або відмови від неї як однієї з її ж можливостей. Інакше кажучи, моральність є не торже-ство певної моралі (скажімо, «хо-роше суспільство», «прекрасна інституція», «ідеальна людина»), яку порівнюють з чимось протилеж-ним, а створення і здатність від-творення ситуації, до якої можна застосувати терміни моралі і на їх-ній (і тільки їхній) основі унікально і повністю описати.

Але це ж означає, отже, що існу-ють і деякі першоакти або акти сві-тової вмістистості (абсолюти)**, що стосуються кантівських інтелігібелій і декартівського *cogito sum*. Саме ними і в них – на рівні своєї розвине-ності – людина може вмістити світ і саму себе як його частину, відтво-рену цим же світом як суб'єкт людських вимог, очікувань, моральних і пізнавальних критеріїв тощо. Наприклад, по-гляд художника є пер-шоактом вмістистості і випробування природи як пейзажу (поза цим не-зворотнім станом приро-да сама по собі не може бути джерелом відповід-них людських почуттів).

Фактично це означає таке: ніякий натуральний зовнішній опис, скажі-мо, актів несправедливості, насиль-ства і т. ін. не містить в собі ніяких причин для наших почуттів обурення, гніву, взагалі ціннісних переживань. Не містить без додавання фактичної («практичної») здійсненності або да-ності розумного стану. Того, що Кант називав «фактами розуму»: не ро-зумним знанням конкретних фактів, їх, так би мовити, відображеннями,

а самим розумом як здійсненою сві-домістю, що її не можна припустити заздалегідь, ввести допущенням, замістити «могутнім умом» тощо. І якщо такий «факт» є, він повсюдний і повсякчасний.

З точки зору загального смислу принципу трьох «К», вся проблема людського буття полягає в тому, що дещо треба ще (знов і знов) пере-творювати на ситуацію, що піддається осмисленій оцінці та вирішенню, на-приклад, в термінах етики та особис-тісної гідності, тобто в ситуацію свобо-ди або відмови від неї як однієї з її ж можливостей.

Наприклад, ми не можемо сказа-ти, що в Африці якесь плем'я живе аморально або що в Англії щось мо-рально, а в Росії – аморально, поза реалізацією першої та другої частин К-принципу. Але якщо є і відбулися акти першовмістистості, і ми знахо-димось в спадковому зв'язку з ними, включені в неї, то тоді ми можемо щось осмислено говорити, досягаю-чи при цьому повноти і унікальності опису.

* Можна нагадати у зв'язку з цим дискусії щодо проблеми спостереження у кван-товій механіці та з антропного принципу в космології, що показали фундаментальну допущеність свідомості до процесів пізнання фізичної реальності. – *Примітка пере-кладача.*

** Наприклад, зло в природі, як і добро, не існує. Не існує в земній реальності справедливості і інші об'єкти духовної реальності. Як і пейзаж, який є об'єктом сфери прекрасного, сфери краси. Всі названі об'єкти належать духовній, а не природній ре-альності. Саме тому натуральний зовнішній опис зло-дійних, чи добро-дійних актів у суспільному житті, чи красот краєвидів не несуть в собі причин для засудження одних і вихваляння інших суспільних актів або для милування пейзажем. Щоб ці причини виникли, каже Мамардашвілі, необхідно, щоб були і відбувалися в свідомості людини акти першовмістистості («первовместности») цих інтелігібельних об'єктів. Ці акти, на мою думку, можна було б назвати і актами укоріненості цих інтелігібельних об'єктів у свідомості людини. Якщо, скажімо, акт укоріненості об'єктів, названих «пейзаж», «справедливість», відсутній і не відбувається, то така людина не здатна помітити в природі пейзаж, визначити пейзажний чи не пейзажний краєвид, що відкривається її погляду. Так само і людина, у свідомості якої відсутній і не здійснюється акт укорі-неності об'єкта «справедливість», не здатна визначити, чи дії, які вона спостерігає у суспільстві, справедливі, чи ні. Якщо суспільство складається з таких членів, то в ньому немає сенсу говорити про щось як про справедливе чи ні. У цьому вимірі таке суспільство не є справжнім, як і його члени. – *Примітка перекладача.*

Євген Сверстюк. Правда і совість

Закінчення. Початок на стор. 5

співпраця набула конкретнішого змісту в 1990-х, уже в газеті «Наша віра»: Євген Олександрович під-тримав задум написати книжку про біблійних істот, рослини й тварин. І перша публікація про рослини Свя-того Письма вийшла в цьому все-християнському виданні. Його пора-ди, відгуки й рецензії досі для мене безцінні, як і наші тривалі бесіди про історію, літературу, мистецтво. Він же запросив мене до участі у Всеукраїнському громадському об'єднанні «Громадянська позиція», де ми разом із братами Михайлом і Богданом Горинями, Михайлиною

Коцюбинською, Миколою Горбалем, Олександром Сугоняком, Олесем Шевченком та багатьма іншими обговорювали події культурного, громадського і політичного життя в Україні. Матеріали цих зустрічей висвітлювали в газеті... Головними засадами Євгена Сверстюка, його святими заповідями, завжди були Правда і Совість – як найвищі мо-ральні цінності, відданість яким він зберігав беззастережно.

Передрук із газети
«Дзеркало тижня», № 4,
2–8 лютого 2019 року,
з невеликим скороченням

2020

СІЧЕНЬ

1. Ср. Мч. Вонифатія. Новий Рік (за н. ст.)
2. Чт. Сщмч. Ігнатія Богоносця, прав. Йоана Кроншт.
3. Пт. Мц. Юліянії, свт. Петра
4. Сб. Вмч. Анастасії Узорішительниці
5. **Нд. 29-та.** 10 мчч. у Криті: Теодула, Саторнина та ін.
6. Пн. Навечір'я Різдва Христового (Святвечір). Строгий піст
7. **Вт. РІЗДВО ХРИСТОВЕ**
8. **Ср. Собор Пресвятої Богородиці.**
9. **Чт. Ап. першомч. і архидиякона Стефана**
10. Пт. Мчч. 20000 Нікомидійських
11. Сб. Прп. Йоана Манявського, мчч. 14000 немовлят, Іродом у Вифлеємі вбитих
12. **Нд. 30-та. Прав. Йосифа Обручника, царя Давида, ап. Якова, брата Господнього**
13. Пн. Прп. Меланії Римлянки
14. **Вт. Обрізання Господнє, свт. Василія Великого, свт. Петра Могили, Новий Рік (за ст. ст.)**
15. Ср. Прп. Серафима Саровського
16. Чт. Прор. Малахії, мч. Гордія
17. Пт. Собор 70-х апостолів, прп. Ахили
18. Сб. Навечір'я Богоявлення, освяч. води, (піст), прор. Михея
19. **Нд. 31-ша. БОГОЯВЛЕННЯ, ХРЕЩЕННЯ Г.Н.І.Х.**
20. Пн. Собор предтечі Йоана Хрестителя
21. Вт. Прпп. Георгія Хозевита та Еміліяна слов.
22. Ср. Мч. Полієвкта, пр. Самея
23. Чт. Свт. Григорія Нисського, прп. Маркіяна
24. Пт. Прп. Теодосія Великого
25. Сб. Мц. Тетяни, свт. Сави, архiep. Сербського
26. **Нд. 32-га.** Мчч. Єрмила і Стратоника, мч. Петра
27. Пн. Рівноап. Ніни, просвітительки Грузії
28. Вт. Прпп. Павла Фівейського та Іоана Кушника
29. Ср. Поклоніння кайданам ап. Петра, прав. Максима
30. Чт. Прп. Антонія Великого
31. Пт. Свт. Афанасія та Кирила Олександрійських

ЛЮТИЙ

1. Сб. Прп. Макарія Великого
2. **Нд. Про Закхєя.** Прп. Євфимія Великого
3. Пн. Прп. Максима сповідника
4. Вт. Ап. Тимофія, прмч. Анастасія
5. Ср. Сщмч. Климента, мч. Агатангела
6. Чт. Прп. Ксенії (Оксани), мч. Йоана
7. Пт. Свт. Григорія Богослова
8. Сб. Прп. Ксенофонта
9. **Нд. Про митаря і фарисея.** Свт. Йоана Золотоустого
10. Пн. Прп. Єфрема Сиріна
11. Вт. Сщмч. Ігнатія Богоносця, свт. Лаврентія
12. **Ср. Собор Трьох святих: Василія Великого, Григорія Богослова, Йоана Золотоустого**
13. Чт. Безсрр. мчч. Кира та Йоана, свт. Микити
14. Пт. Мч. Трифона, прп. Вендиміана
15. **Сб. СТРИТЕННЯ ГОСПОДА НАШОГО ІСУСА ХРИСТА**
16. **Нд. Про блудного сина.** Правв. Симеона Богоприємця і пророчиці Анни
17. Пн. Прп. Ісидора
18. Вт. Свт. Теодосія, архiep. Чернігівського, мц. Агафії
19. Ср. Прп. Вукола, мч. Юліяна
20. Чт. Прп. Парфенія, прп. Луки
21. Пт. Вмч. Теодора Стратилата
22. Сб. Мч. Никифора, прп. Панкратія
23. **Нд. М'ясопусна, Про Страшний суд.** Сщмч. Харалампія, прп. Прохора
24. Пн. Сщмч. Власія, ep. Севастійського
25. Вт. Свт. Мелетія
26. Ср. Прп. Мартиніяна, блгв. кн. Костянтина Острозького
27. Чт. Рівноап. Кирила, учителя слов'янського
28. Пт. Ап. від 70-х Онисима, прп. Пафнутія
29. Сб. Усіх преподобних отців, що в подвигу просяляли

БЕРЕЗЕНЬ

1. **Нд. Сиропусна, прощена. Вмч. Теодора Тирона**
2. **Пн. Початок Великого посту.** Свт. Лева, Папи Римського
3. Вт. Апп. від 70-х Архипа і Филимона
4. Ср. Прп. Лева, ep. Катанського, прп. Агафона Печерського
5. Чт. Прп. Тимофія, свт. Євстафія
6. Пт. Мч. Маврикія, прп. Афанасія слов.
7. Сб. Вмч. Теодора Тирона, сщмч. Полікарпа, ep. Смирнського
8. **Нд. 1-ша В.п. Торжество Православ'я. І і II знайдення глави Йоана Предтечі**
9. Пн. Свт. Тарасія Константинопольського
10. Вт. Свт. Порфирія, мч. Севастіяна
11. Ср. Прп. Прокопія, прп. Тита Печерського
12. Чт. Сщмч. Арсенія. Прп. Василія сповідника
13. Пт. Прп. Касіяна Римлянина
14. Сб. Прмч. Євдокії, мц. Антоніни
15. **Нд. 2-га В.п. Свт. Григорія Палами. Свт. Йоана Борецького. Собор прп. отців Київ-Печерських**
16. Пн. Мчч. Євтропія, Клеоника, Василіска
17. Вт. Прп. Герасима Йорданського
18. Ср. Мч. Конона, мц. Іраїди
19. Чт. Мчч. 42 в Амморії
20. Пт. Сщмчч. Василія, Єфрема, Капітона, Євгенія
21. Сб. оминальна. Прп. Теофілакта, ep. Нікомидійського
22. **Нд. 3-тя В.п. Хрестопоклінна. 40 мчч. Севастійських**
23. Пн. Мч. Кодрата. Прп. Анастасії
24. Вт. Свт. Софронія, прп. Софронія Печерського
25. Ср. Свт. Григорія Двоєслова, прп. Симеона Нового Богослова
26. Чт. Свт. Никифора, мц. Христини
27. Пт. Прп. Венедикта, свт. Теогноста
28. Сб. Поминальна. Мч. Агапія, сщмч. Олександра
29. **Нд. 4-та В.п. Прп. Йоана Лівичника.** Мчч. Савина і Папи
30. Пн. Прп. Олексія, чоловіка Божого. Мч. Марина
31. Вт. Свт. Кирила Єрусалимського

ТРАВЕНЬ

1. Пт. Прп. Йоана, мчч. Віктора, Зотика, Зинова
2. Сб. Прп. Йоана, свт. Георгія, свт. Трифона
3. **Нд. 3-тя. Свв. жон-мироносиць.** Блгв. Тамари
4. Пн. Сщмч. Януарія, мч. Теодора
5. Вт. Апп. Нафанаїла, Луки та Климента, прп. Віталія
6. **Ср. Вмч. Юрія Побідоносця,** мц. Олександри
7. Чт. Мч. Сави Стратилата, прп. Олексія
8. Пт. Ап. і єв. Марка
9. Сб. Сщмч. Василія, прав. Глафіри, діви
10. **Нд. 4-та. Про розслабленого.** Ап. і сщмч. Симеона, прп. Стефана
11. Пн. Апп. від 70-х Ясона і Сосипатра, свт. Кирила
12. Вт. 9 мчч. у Кизиці, прп. Амфілохія Почаївського
13. Ср. Ап. Якова, свт. Доната, мч. Максима
14. Чт. Прор. Єремії, сщмч. Макарія, блгв. Тамари
15. Пт. Свт. Афанасія Вел., мчч. Бориса і Гліба
16. Сб. Мчч. Тимофія, Маври, прп. Теодосія
17. **Нд. 5-та. Про самарянку.** Мц. Пелагії
18. Пн. Мц. Ірини
19. Вт. Прав. Йоана, прп. Йоана Почаївського, мч. Варвара
20. Ср. Спомин про з'явлення на небі Хреста Господнього в Єрусалимі
21. **Чт. Ап. і єв. Йоана Богослова,** прп. Арсенія Вел.
22. **Пт. Перенесення мощей Свт. Миколая Чудотворця**
23. Сб. Ап. Симона Зилота, блж. Таїсії
24. **Нд. 6-та. Про сліпого.** Свв. Рівноапп. Кирила і Мефодія
25. Пн. Свт. Епіфанія, свт. Германа
26. Вт. Мц. Гликерії, прмч. Макарія Канівського
27. Ср. Мч. Ісидора. Прп. Микити
28. **Чт. ВОЗНЕСІННЯ ГОСПОДНЄ.** Прп. Пахомія Великого, прп. Ісаї
29. Пт. Прп. Теодора Освяченого, свт. Олександра
30. Сб. Ап. Андроніка і св. Юнії, свт. Стефана
31. **Нд. 7-ма. Свв. отців I Вселенського собору**

ЇКРАЇНЬСЬКИЙ ПРАВОСЛАВНИЙ КАЛЕНДАР

КВІТЕНЬ

1. Ср. Мч. Хрисанфа і мц. Дарії
2. Чт. Мц. Фотини (Світлани), самарянки
3. Пт. Прп. Якова, слов., свт. Кирила
4. Сб. Похвала Пресвятої Богородиці. Субота акафістна
5. **Нд. 5-та В.п. Прп. Марії Єгипетської.** Прп. Никона
6. Пн. Прп. Захарії, свт. Артемія
7. **Вт. БЛАГОВІЩЕННЯ ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ**
8. Ср. Собор Арх. Гавриїла. Сщмч. Іринєя
9. Чт. Мц. Матрони, мчч. Мануїла і Теодосія
10. Пт. Прп. Іларіона, прп. Євстратія Печерського
11. Сб. Лазарева. Мчч. Марка, Кирила
12. **Нд. 6-та В.п. Вербна. Вхід Господній у Єрусалим.** Прп. Йоана Лівичника
13. **Пн. Страсний тиждень. Вел. Понеділок.**
14. **Вт. Великий.** Прп. Марії Єгипетської
15. **Ср. Велика.** Прп. Тита. Мч. Полікарпа
16. **Чт. Великий. Спомин Тайної вечері.** Прп. Микити
17. **Пт. Велика. Спомин Страстей Господніх. Винесення Плащаниці**
18. **Сб. Велика.** Мчч. Агафопода, Теодула
19. **Нд. СВІТЛЕ ХРИСТОВЕ ВОСКРЕСІННЯ, ПАСХА, ВЕЛИКДЕНЬ**
20. **Пн. Світлий.** Прп. Георгія, сповідника
21. **Вт. Світлий.** Апп. Іродіона, Агава, Ерма, Руфа
22. **Ср. Світла.** Прмч. Вадима
23. **Чт. Світлий.** Мчч. Терентія, Помпія, Максима та ін.
24. **Пт. Світла.** Сщмч. Антипи
25. **Сб. Світла.** Прп. Василія, прп. Ісака Сиріна
26. **Нд. 2-га. Провідна. Антипасха. Ап. Фоми.** Сщмч. Артемона, мч. Крискента
27. Пн. Мчч. Антонія, Йоанна, Євстафія
28. Вт. Радониця. Проводи. Апп. від 70-х Аристарха, Пуда і Трофима
29. Ср. Мцч. Агапії, Ірини, Хіонії. Мч. Леоніда
30. Чт. Сщмч. Симеона, прп. Олександра Свирського

ЧЕРВЕНЬ

1. Пн. Сщмч. Патрікія, прп. Йоана
2. Вт. Мчч. Фалалея, Олександра, Астерія
3. Ср. Рівноапп. Костянтина та Олени
4. Чт. Мч. Василіска. Пам'ять II Вселенського собору
5. Пт. Прп. Михаїла, прп. Єфросинії
6. Сб. Троїцька поминальна. Прп. Симеона стовпника
7. **Нд. 8-ма. ДЕНЬ СВЯТОЇ ТРОЙЦІ. ПЯТИДЕСЯТНИЦЯ.** III знайд. глави Йоана Предтечі
8. Пн. День Святого Духа. Апп. від 70-х Карпа і Алтея
9. Вт. Сщмч. Ферапонта
10. Ср. Прп. Микити, сщмч. Євтихія
11. Чт. Мц. Теодосії, діви, свт. Луки
12. Пт. Прп. Ісаакія Далматського
13. Сб. Ап. від 70-х Єрма, мч. Єрмія, мч. Філософа
14. **Нд. 1-ша. Всіх святих.** Мч. Юстина, прп. Агапита Печерського
15. Пн. Свт. Никифора, вмч. Йоана Нового, Сучавського. Початок Петрового посту
16. Вт. Мчч. Лукиліяна, Клавдія, Іпатія, Павла, Діонісія і Павли
17. Ср. Свт. Митрофана, прп. Зосими
18. Чт. Сщмч. Дорофея, блж. Ігоря, блж. Костянтина
19. Пт. Прп. Віссаріона, прмчч. Архелай, Текли, Сусанни
20. Сб. Мч. Теодота, мц. Калерії (Валерії)
21. **Нд. 2-га. Всіх святих землі Української.** Вмч. Теодора Стратилата, блгв. Оскольда
22. Пн. Свт. Кирила, мцч. Текли, Марфи і Марії
23. Вт. Сщмч. Тимофія, свт. Йоана, прп. Силуана
24. Ср. Апп. Варфоломій і Варнави
25. Чт. Прп. Онуфрія Вел., прп. Петра Афонського
26. Пт. Мц. Акилини, мц. Антоніни
27. Сб. Прор. Єлисея, свт. Мефодія
28. **Нд. 3-тя.** Прор. Амоса, мчч. Віта, Модеста, свт. Михаїла
29. Пн. Свт. Тихона, сщмч. Тигрія і мч. Євтропія
30. Вт. Мчч. Мануїла, Савела та Ісмаїла

ЛИПЕЊ

1. Ср. Мчч. Леонтія, Іпатія і Теодула
2. Чт. Ап. Юди, прп. Паїсія Великого
3. Пт. Сщмч. Мефодія Патарського
4. Сб. Мч. Юліяна, сщмч. Терентія
5. **Нд. 4-та.** Сщмч. Євсевія, мчч. Зинона і Зіни
6. Пн. Мц. Агрипини, мч. Євстохія та ін.
7. **Вт. Різдво Йоана Хрестителя.**
Прпп. Йова та Теодосія Манявських
8. Ср. Прмц. Февронії, діви
9. Чт. Прп. Давида Солунського, прп. Йоана
10. Пт. Прп. Самсона, прав. Йоанини, мироносиці
11. Сб. Мчч. безсрр. Кира та Йоана
12. **Нд. 5-та. Свв. первоверховних апп. Петра і Павла**
13. Пн. Собор славних і всехвальних 12-х апп.
14. Вт. Безсрр. Косми та Даміяна
15. Ср. Покладення чесної ризи Пресвятої Богородиці
16. Чт. Мч. Якинфа, прп. Анатолія Печерського
17. Пт. Свт. Андрія Критського, сщмч. Теодора
18. Сб. Прп. Афанасія, прп. Сергія
19. **Нд. 6-та.** Прп. Сисоя Великого, кн. Юліянії Ольшанської
20. Пн. Прп. Фоми з Малеї, прп. Акакія
21. Вт. Вмч. Прокопія
22. Ср. Сщмч. Панкратія, сщмч. Кирила, еп. Гортинського
23. Чт. Прп. Антонія Печерського
24. Пт. Рівноап. княгині Ольги
25. Сб. Мчч. Прокла та Іларія, мчч. Теодора та Йоана
26. **Нд. 7-ма.** Пам'ять свв. отців шістьох Вселенських соборів. Собор арх. Гавриїла, прп. Стефана
27. Пн. Ап. від 70-х Акили, прп. Никодима Святогорця
28. **Вт. Рівноап. великого князя Володимира**
29. Ср. Сщмч. Афиногена і 10-х учнів його
30. Чт. Вмц. Марини (Маргарити)
31. Пт. Мч. Еміліяна, прпп. Йоана та Памви Печерських

СЕРПЕЊ

1. Сб. Прп. Серафима Саровського, прп. Макрини
2. **Нд. 8-ма.** Прор. Іллі, прмч. Афанасія Берестейського
3. Пн. Прор. Єзекиїля, прпп. Онуфрія й Онисима
4. Вт. Рівноап. Марії Магдалини, сщмч. Фоки
5. Ср. Почаївської ікони Божої Матері, мч. Трофима
6. Чт. Мц. Христини, мчч. кнн. Бориса і Гліба
7. Пт. Успіння праведної Анни
8. Сб. Прп. Мойсея Угриня, прмц. Параскеви
9. **Нд. 9-та.** Вмч. і цілителя Пантелеймона, прп. Анфиси
10. Пн. Апп. від 70-х Прохора, Никанора, Тимона, Пармена
11. Вт. Мч. Калиника, мц. Серафими, діви
12. Ср. Апп. від 70-х Сили, Силуана, мч. Йоана, воїна
13. Чт. Прав. Євдокима, мц. Улити
14. **Пт. Винесення Чесного Хреста, мчч. Маккавеїв. Хрещення України.** Поч. Успенського посту
15. Сб. Перенесення мощей сщмч. Стефана
16. **Нд. 10-та.** Прпп. Ісаакія, Далмата, Фавста
17. Пн. 7 отроків у Ефесі, прмц. Євдокії
18. Вт. Мч. Євсигнія, прав. Нонни
19. **Ср. ПРЕОБРАЖЕННЯ ГОСПОДА НАШОГО ІСУСА ХРИСТА**
20. Чт. Прмч. Дометія, прп. Пимена
21. Пт. Свт. Еміліяна, прп. Григорія, свт. Мирона
22. Сб. Ап. Матвія, мч. Антонія
23. **Нд. 11-та.** Мчч. Лаврентія, Сикста
24. Пн. Прмчч. Теодора і Василя, мц. Сусанни, діви
25. Вт. Мчч. Фотія, Аникити, сщмч. Олександра
26. Ср. Перенесення мощей прп. Максима Сповідника
27. Чт. Прор. Михея, перенес. мощей прп. Теодосія Печерського
28. **Пт. УСПІННЯ ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ**
29. Сб. Перенесення Неукотворного Образа Г.Н.І.Х.
30. **Нд. 12-та.** Мч. Мирона, прп. Аліпія Печерського
31. Пн. Мчч. Флора і Лавра, прп. Йоана Рильського

ВЕРЕСЕЊ

1. Вт. Мч. Андрія Стратилата, мч. Тимофія
2. Ср. Прор. Самуїла, мчч. Севира, Мемнона
3. Чт. Ап. від 70-х Тадея, прп. Аврамія Печерського
4. Пт. Мчч. Агафоника, Зотика та ін.
5. Сб. Мч. Лупа, сщмч. Іриней, еп. Ліонського
6. **Нд. 13-та.** Сщмч. Євтихія, свт. Петра
7. Пн. Ап. Варфоломія, ап. від 70-х Тита
8. Вт. Мчч. Адріяна і Наталії
9. Ср. Прп. Пимена Великого, сщмч. Кукші, прп. Пимена
10. Чт. Прп. Йова Почаївського, прпп. отців Київ-Печерських
11. **Пт. Усікновення глави прор. Йоана Предтечі,** піст
12. Сб. Свт. Олександра, Йоана і Павла Нового
13. **Нд. 14-та.** Покладення чесного пояса Богородиці
14. Пн. Прп. Симеона Стовпника. Поч. Церк. року
15. Вт. Прпп. Антонія і Теодосія Печерських
16. Ср. Сщмч. Анфима, мц. Домни, діви
17. Чт. Прор. Мойсея Боговидця. Свт. Йосафа Білгородського
18. Пт. Прор. Захарії і прав. Єлизавети, мц. Раїси
19. Сб. Спомин чуда Архистратига Михаїла в Хонах
20. **Нд. 15-та.** Мч. Созонта, прмч. Макарія Канівського
21. **Пн. РІЗДВО ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ**
22. Вт. Правв. Йоакима і Анни, свт. Теодосія Чернігівського
23. Ср. Прп. Павла Печерського
24. Чт. Прп. Силуана Афонського
25. Пт. Сщмч. Автонома, мч. Юліяна
26. Сб. Сщмч. Корнилія, сотника, сщмч. Юліяна
27. **Нд. 16-та. ВОЗДВИЖЕННЯ ХРЕСТА ГОСПОДНЬОГО,** піст
28. Пн. Вмч. Микити, прмч. Стефана
29. Вт. Вмц. Євфимії, мч. Віктора, мц. Людмили
30. Ср. Мцц. Віри, Надії, Любови і матері їх Софії

ЖОВТЕЊ

1. Чт. Прп. Євменія, мц. Аріядни
2. Пт. Мч. Трофима, блгв. кн. Ігоря
3. Сб. Вмч. Євстафія, мч. кн. Михаїла
4. **Нд. 17-та.** Ап. від 70-х Кодрата, свт. Димитрія
5. Пн. Прор. Йони, сщмч. Фоки
6. Вт. Зачаття Йоана Хрестителя, мц. Іраїди, діви
7. Ср. Прмц. Текли, прп. Теодосія Манявського
8. Чт. Прп. Євфросинії, прп. Сергія
9. **Пт. Ап. і єв. Йоана Богослова**
10. Сб. Апп. від 70-х Марка, Аристарха і Зини
11. **Нд. 18-та.** Прп. Харитона, Собор отців Київ-Печерських
12. Пн. Прп. Киріяка, прп. Теофана
13. Вт. Сщмч. Григорія, свт. Михаїла
14. **Ср. Покрова Пресвятої Богородиці**
15. Чт. Сщмч. Кипріяна, мц. Юстини і мч. Теоктиста
16. Пт. Сщмч. Дионісія Ареопагіта, прп. Дионісія
17. Сб. Сщмч. Єрофея, прп. Павла Препростого
18. **Нд. 19-та.** Мц. Харитини, сщмч. Дионісія
19. Пн. Ап. Фоми
20. Вт. Мчч. Сергія і Вакха, прп. Сергія
21. Ср. Прпп. Пелагії і Таїсії
22. Чт. Ап. Якова Алфеевго, прав. Авраама
23. Пт. Свт. Амфілохія, прп. Амвросія Оптинського
24. Сб. Ап. Филипа, прп. Теофана
25. **Нд. 20-та.** Свв. отців VII Вселенського собору
26. Пн. Мч. Карпа, прп. Веніяміна, вмц. Хриси (Злати)
27. Вт. Мч. Назарія, прп. Параскеви Сербської, прп. Миколи Святоші
28. Ср. Прп. Євфимія Нового, сщмч. Лукіяна
29. Чт. Мч. Лонгина, сотника, прп. Лонгина Печерського
30. Пт. Прор. Осії, прмч. Андрія Критського
31. Сб. Ап. і єв. Луки, мч. Марина, прп. Юліяна

ЛИСТОПАД

1. **Нд. 21-ша.** Прор. Йоїля, прп. Йоана Рильського
2. Пн. Вмч. Артемія
3. Вт. Прп. Іларіона Великого, прп. Іларіона Печерського
4. Ср. Рівноап. Аверкія, 7 отроків Ефеських
5. Чт. Ап. Якова, брата Господнього, свт. Ігнатія
6. Пт. Мч. Арефи, свт. Афанасія
7. Сб. Дмитрівська поминальна. Мчч. Маркіяна і Мартирія, прав. Тавифи
8. **Нд. 22-га.** Вмч. Димитрія Солунського
9. Пн. Мч. Нестора Солунського, прп. Нестора-Літописця
10. Вт. Вмц. Параскеви-П'ятниці, прп. Йова Почаївського
11. Ср. Прмц. Анастасії Римлянки, прп. Аврамія
12. Чт. Сщмч. Зиновія, мц. Зиновії
13. Пт. Апп. від 70-х Стахія, Амплія, прп. Спиридона
14. Сб. Безсрр. і чуд. Косми і Даміяна
15. **Нд. 23-тя.** Мч. Акиндина, прп. Маркіяна
16. Пн. Мчч. Акесима, Йосифа, Аїфала
17. Вт. Прп. Йоаникія Великого, прп. Меркурія
18. Ср. Мчч. Галактіона, Єпістимії
19. Чт. Свт. Павла, прп. Луки Печерського
20. Пт. Мчч. у Мелітині: Іерона, Ісихія, Никандра та ін.
21. **Сб. Собор Архистратига Михаїла**
22. **Нд. 24-та.** Мчч. Онисифора і Порфирія, прп. Матрони
23. Пн. Апп. від 70-х Ераста, Олімпа, Родіона та ін.
24. Вт. Вмч. Мيني, мч. Віктора, прп. Теодора Студита
25. Ср. Свт. Йоана Милостивого, прор. Ахії
26. Чт. Свт. Йоана Золотоустого, мц. Манефи
27. Пт. Ап. Филипа, свт. Григорія Палами
28. Сб. Мчч. Гурія, Самона і Авива, прп. Паїсія Величківського, початок Різдвяного посту (Пилипівка)
29. **Нд. 25-та.** Ап. і єв. Матвія, прав. Фулвіяна
30. Пн. Свт. Григорія, чудотворця

ГРУДЕЊ

1. Вт. Мч. Платона, мч. Романа
2. Ср. Пр. Авдія, прп. Варлаама Печерського
3. Чт. Прп. Григорія Декаполита
4. **Пт. ВВЕДЕННЯ В ХРАМ ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ**
5. Сб. Апп. від 70-х Филимона і Архипа
6. **Нд. 26-та.** Свт. Амфілохія, еп. Іконійського
7. Пн. Вмц. Катерини, прп. Меркурія Печерського
8. Вт. Сщмчч. Климента і Петра
9. Ср. Прп. Аліпія, стовпника, свт. Інокентія
10. Чт. Вмч. Якова, прп. Паладія, прп. Романа
11. Пт. Прмч. Стефана Нового, мч. Іринарха
12. Сб. Мч. Парамона, прп. Нектарія Печерського
13. **Нд. 27-ма.** Ап. Андрія Первозваного
14. Пн. Прор. Наума, прав. Філарета
15. Вт. Прор. Авакума, прп. Афанасія Печерського
16. Ср. Прор. Софонії, прп. Теодула
17. Чт. Вмц. Варвари, прп. Йоана Дамаскина
18. Пт. Прп. Сави Освяченого, мч. Анастасія
19. **Сб. Свт. Миколая Чудотворця**
20. **Нд. 28-ма.** Свт. Амвросія Медіоланського
21. Пн. Прп. Потапія, мц. Анфиси
22. Вт. Зачаття прав. Анною Пресвятої Богородиці
23. Ср. Мчч. Мيني, Єрмогена та Євграфа, свт. Йоасафа
24. Чт. Прп. Даниїла Стовпника, прп. Никона
25. Пт. Свт. Спиридона Тримифунтського
26. Сб. Мчч. Євстратія, Авксентія, Євгенія, Ореста
27. **Нд. 29-та.** Мчч. Фирса, Левкія і Калиника
28. Пн. Сщмч. Єлевферія. Собор Кримських святих
29. Вт. Прор. Агея, мч. Марина
30. Ср. Прор. Даниїла і трьох отроків
31. Чт. Мчч. Севастіяна, Зої, свт. Модеста

Обличчя часу

Люба МАРИНОВИЧ

БЛАГОСЛОВЕНЦІ ДУШІ, ЩО ВМІЮТЬ ВИПРОМІНЮВАТИ...

(До 90-річчя Зеновія Красівського)

«Зеновій Красівський був ясною людиною, обдарованою творчими силами життя. До нього тяглися люди, як до джерела, яке вічно роздає себе і саме багатіє з того. У житті він не мав нічого з посілості і навіть не міг мати. Він був створений для того, щоб пройти по сиротливій землі з усмішкою надії, з рукою, простягнутою для підтримки і допомоги іншим.

Зустрічався він з тисячами людей, бо судив йому Бог бути в найгостріших осередках українського болю і замовляти той біль. Бути собою і залишатися собою на етапах двадцятого віку – що може бути кращою ознакою людської справжності?..».

(Євген Сверстюк. *Добросердий лицар у старому панцирі. Київ, осінь 1994 року*)

«Його дух ніколи не знав кайданів. У таборі він став для мене одкровенням: незламність переконань у ньому зовсім не заперечувала шляхетності у ставленні до ворога. Його духовна сила йшла не від ненависти, а з любови. І тому він один силою свого духу ламав усталені пропагандистські стереотипи, бо цей багатолітній оунівець і націоналіст ніколи не замішував добро для свого народу на нещасті народів інших. Він мав рідкісний дар бути еталоном високої ідеї – чистим і неспотвореним...»

(Мирослав Маринович. *Повнота життя. Дрогобич, 24 вересня 1991 року*)

«Наш ворог – то є ворог історичний: Росія! Вона завоювала нашу землю, вона на тій землі розпаношилася, вона на тій землі не дає нам дихнути, псує нашу культуру, забирє від нас мову, освіту – все в нас забрала, знищила! І якщо ми цього не усвідомимо, не організуємося і не дамо відсіч – чуда не буде!»

(Зеновій Красівський. *Виступ на мітингу 1 січня 1991 року з нагоди 82-ї річниці від дня народження Степана Бандери*)

Повернувся зі свого сибірського заслання в листопаді 1985 року разом зі своєю коханою дружиною Оленою Антонів. Вона в застійні брежневські часи займалась у Західній Україні розподілом коштів із Фонду Солженіцина для допомоги радянським політв'язням та їхнім родинам. А крім того, була «жінкою витонченої краси і чарівності, гострого розуму, з багатим внутрішнім світом... Людина глибокої християнської віри – Олена стала близьким другом, опорою всіх політв'язнів» (Юрій Зайцев. «Нехай ім'я Твоє святиться!»).

Така дружина стала для пана Зенка нагородою від Бога за все його жертвне життя. Однак через два місяці після їхнього повернення із заслання до Львова Олена загинула на його очах від нещасного випадку. Це невимовне горе відбилась

на ньому, хоч яким він був діяльним і намагався жартувати. В його очах можна було прочитати: «Сльозу відром не зміряєш. Біль на вазі не зважиш...» Він продовжив її справу піклування про колишніх політв'язнів, часто самотніх і хворих. Своім автоматом, подарованим йому українцями з діаспори, він возив їм продукти чи відвозив до

лікарів. Приймав у своїй хаті в курортному Моршині Івана Світличного з дружиною Лолою і радо дбав про нього.

Скоро він з'явився і в нашій хаті, також пропонуючи свою допомогу. Саме пан Зенко возив нас до Стебника, коли ми з Мирославом брали шлюб у тамтешній церкві, де служив його дідусь, і він фотографував цю подію.

Мирослав знав пана Зенка раніше, бо вони разом перебували якийсь час у Кучинському концтаборі, і саме Красівський, як старший товариш, своїм спокійним поведінням допоміг Мирославу виробити гідну манеру поведінки з наглядачами (бо спершу він розмовляв з ними різко і зневажливо).

Сільським юнаком він був у лавах УПА, зазнав страшних допитів у львівській тюрмі на вул. Лонцького і нікого не видав, потім – архангельські лісопавали, карагандинські шахти.

А я тільки пізнавала цю людину і щораз більше нею захоплювалась.

Сільським юнаком він був у лавах УПА, зазнав страшних допитів у львівській тюрмі на вул. Лонцького і нікого не видав, потім – архангельські лісопавали, карагандинські шахти. Звільнившись, незабаром став одним зі співтворців підпільної органі-

зації «Український національний фронт», метою якого була державна незалежність України; видав аж 16 номерів підпільного часопису «Воля і Батьківщина», поки кадебісти не вирахували підпільників і не ув'язнили їх. Потім – Владимирська тюрма, Смоленська психушка.

Міжнародна Амністія і добрі люди у світі добились його звільнення. Та незабаром, бачачи, що майже вся правозахисна Українська гельсінська група арештована й дуже ослаблена, він – діяч українського національно-визвольного руху – вступає 1979 року в правозахисну групу, стає дисидентом... Далеко не кожен націоналіст міг тоді сприйняти всерйоз не підпільну збройну боротьбу, а правозахисну діяльність Гельсінських груп. А він розумів, що УГГ робить підневільну ситуацію України відомою на весь світ.

...І ось пан Зенко приїждить до нас. Заходить до хати, акуратно й гарно вдягнений: майже завжди у вишиванці або у шкірянці, з гарним шаликом. Усміхається, жартує. Розповідає про ситуацію з політв'язнями; про те, що діється зараз в інших містечках Галичини; про те, як виходить із підпілля Українська Греко-Католицька Церква (виходить з його допомогою, але він на цьому не акцентує, а віддає пальму першості іншим, хто також докладає до цього своїх

Олена Антонів і Зеновій Красівський

зусиль); про свого побратима Ярослава Лесіва, з якого вийшов чудовий, справжній священник, а також тонкий поет; про те, як йде будівництво жіночого монастиря УГКЦ у Гошеві – на чистому ентузіязмі та з Божою допомогою...

Вже пізніше ми дізналися, що пан Зенко фактично весь віддавався відновленню історичної пам'яті українців: ініціював упорядкування могил національних героїв

у цьому питанні з Чорноволом, Горинем та іншими колишніми політв'язнями, які обрали шлях поступово виходу з ведмежих обіймів Московії, щоб українці мали час ментально відійти від радянської ідеології, він вийшов з Української гельсінської спілки, співзасновником якої був...

Якось, приїхавши до нас, він викликав Мирослава, який ще працював тоді робітником Дрогобицького нафтопереробного заводу, й розмовляв з ним у своєму авті. Потім Мирослав повернувся з якимись паперами і засів за читання їх. Виявилося, що пан Зенко створює часопис «Українські пробле-

ми», який мав бути органом «Державної самостійності України», і просить Мирослава бути його головним редактором. Прочитавши один з рукописів, що мав увійти до першого числа цього часопису, Мирослав зрозумів, що не всі його положення поділяє, тому не може зайнятися цією справою. Він хвилювався, як сприйме пан Зенко його відмову, чи не обірветься їхнє спілкування. Ні, пан Зенко зрозумів, що Мирослав іде своїм шляхом, який також має право на існування.

Так само розумів він й іншого свого побратима – Євгена Сверстюка, який пішов своїм шляхом, відновлюючи Українську Автокефальну Православну Церкву. Бо обидва вони однаково вважали, що Україні потрібні передусім добрі священники, і вже не так важливо, будуть вони греко-католицькі чи православні.

Він був одним із членів-засновників Української християнсько-демократичної партії, одним із ініціаторів створення Братства ОУН–УПА.

України та встановлення їм пам'ятників, став співзасновником музею-садиби ім. Степана Бандери в с. Воля-Задеревацька. Він був одним із членів-засновників Української християнсько-демократичної партії, одним із ініціаторів створення Братства ОУН–УПА. Став разом з Іваном Кандибою співзасновником політичного об'єднання «Державна самостійність України», очолив Стрийську міську організацію ДСУ, у приміщенні колишньої кадебістської тюрми створив видавництво для незалежних видань. Цього ж року його призначили головою Проводу ОУН в Україні та кооптований до Головного Проводу ОУН. Красівський часто виступав на різних зборах, з'їздах, конференціях тощо, пропагуючи ідею повного відокремлення України від Росії й подальшого самостійного розвитку. Через розходжен-

Звістка про раптову смерть пана Зенка 20 вересня 1991 року була для нас як грім з ясного неба. Я не змогла стриматись від ридань. Разом з Мирославом і багатьма іншими дрогобичанами ми приїхали до Моршина на похорон і побачили, що тут зібралась провести пана Зенка в останню путь величезна маса людей. Вразили гуцули з гір тужним трембітанням трембіт, а також діти-пластуни з вінками із соснових гілок, каліни й колючого терня... Потім була поховальна служба Божа в церкві, потім – дуже довга колона людей на цвинтар.

Якби нам по декілька таких людей в політичних, громадських і культурних осередках, ми мали б іншу картину національного життя і навіть інший загальний настрій.

Повернувшись із похорону додому, ми з Мирославом поділилися враженнями. І виявилось, що, незалежно одне від одного (бо ми там загубилися серед маси людей), ми однаково уявляли собі, як пан Зенко дивиться з неба на нас усіх із властивою йому дещо іронічною, і при цьому незлобивою, усмішкою. І жартує.

Минуло кілька років. Якось потелефонував до нас пан Євген Сверстюк і каже, що йому прислала із Нью-Йорка українка Анна Процик (яка була членкинею тієї групи Міжнародної Амністії, що захищала пана Зенка) копії листів його та Айріс Акагоші, їй саме й доручила група вести листування з українським політв'язнем. Оскільки ні Красівського, ні Айріс уже немає на світі, ця група дуже хоче, щоб якомога більше людей дізнались про їхню зворушливу і трагічну історію. То чи могли б ми з Мирославом, запитав пан Євген, видати книгу їхнього листування?

Ми радо взяли за цю справу. За допомогою Євгена Захарова 1995 року книгу «Перебук двох над безвістю» (цю назву запропонував Євген Сверстюк) була видрукувана в харківському видавництві «Інарт». Він же й написав передмову до неї – «Добросердий лицар у старому панцирі». Є. Сверстюк наводить там багато дуже цікавих і промовистих прикладів з їхнього спілкування, але я можу процитувати хіба що його висновок: «Якби нам по декілька таких людей в політичних, громадських і культурних осередках, ми мали б іншу картину національного життя і навіть інший загальний настрій. Такі люди ство-

рюють настрої енергією дії і присутністю духу, розганяючи атмосферу скарг і вічного невдоволення нудних балакунів. Вони вміють робити конкретну справу і постійно враховувати загальну національну перспективу».

Цього самого 1995 року в рідному селі пана Зенка – Витвиці на Івано-Франківщині – відкрито йому пам'ятник, що стало результатом надзвичайних зусиль пані Ольги Витвицької, директорки сільського музею його імені. На пам'ятнику вибито слова Мирослава: «Зеновій Красівський. Народився 1929 року в цьому селі. Тут причастився святих тайн любові до свого народу. Ще малим припав до землі й почув гуркіт погоні Червоного Змія. Зійшов на гошівську Ясну Гору й побачив руїну своєї Церкви. Відважним характерником пройшов крізь кривки, тюрми, табори і психіатричні лікарні. Плакав тільки «Невольницькими плачами». Умив живою водою рани народу і Церкви. І спочив 1991 року, побачивши, що вчинив добре»...

рактерником пройшов крізь кривки, тюрми, табори і психіатричні лікарні. Плакав тільки «Невольницькими плачами». Умив живою водою рани народу і Церкви. І спочив 1991 року, побачивши, що вчинив добре»...

Зенка, хоч його вже не було з нами, і вважала своїм моральним обов'язком створити книгу про нього. Ця мрія здійснилась аж через 20 років після виходу «Перебуку...».

І знову це сталося завдяки Євгенові Сверстюку. Він зателефонував нам і сказав, що Зеновій Красівський заслуговує на те, щоб про нього видати якомога повнішу книгу, бо цю людину мусять знати українці. Спитав: чи міг би Мирослав узятися за це? Я відповіла, що через зайнятість чоловіка візьмуся за цю справу сама.

Наша книга «Благословенні душі, що вміють випромінювати...» охопила багато матеріалів про пана Зенка (обсягом 950 стор.), але, звичайно, не все, що можна було, бо тут, наприклад, не вмістилося його величезне листування. Тож іще є над чим працювати дослідникам його життя і творчості... Вийшла у світ вона 2015 року у видавництві «Свічадо». На жаль, Євген Сверстюк її не побачив. Коли Мирослав провідав його,

Донині трудно збагнути, як ми вистояли. І ті, що життя віддали в безнадійній ситуації, і ті, що пішли на довгу і повільну смерть по таборах... Але це правда. Ми вистояли у всій загальній масі!

сівського. Ось уривки з його післямови до «Невольницьких плачів»:

І ворог посів нашу землю. І було його – як трави і листу. І не було куди дітися на рідній землі. Одних вороги вбивали, других кидали у тюрми, третіх ешелонами вивозили на Сибір на явну загибель. І не видно було просвітку. Трембітали трембіти над убійними і вили пси, сповіщаючи смерть для інших.

«...Я думаю: який то ми благословенний у Господа народ. Я думаю про всіх тих, хто тепер іде по Голгофі. Я невимовно вдячний за те, що вродився сином такого народу. Такого нівеченого, такого випокобжнілого, що так легко кладе голову і під Євангеліє, і під плаху. Повертаюся – а за мною стіна героїв, велетів духу. О Господи, сподоби мене!»

У тому часі довелося і мені, незрілому літати, разом з братами піти в ніч, з якої, відчувалося, вороття не буде.

І ходили ми таємними стежками, губилися під покровом секретності – від села до села, від кичери до кичери, і годував нас голод, і хоронила нас земля. Нас приймали по хатах, не засвічуючи ліхтарень, за нами гналися, стріляючи, нас вбивали, і наші трупи звозили до районів та виставляли на глум. І хто міг – той плакав, а решта, зціпивши зуби, мовчали і не признавалися навіть до своїх синів, такий був страх великий і жорстокий...

Страшною дорогою гнав ворог наш нарід на його Голготу...

Донині трудно збагнути, як ми вистояли. І ті, що життя віддали в безнадійній ситуації, і ті, що пішли на довгу і повільну смерть по таборах... Але це правда. Ми вистояли у всій загальній масі! Через страшні муки, через безліч смертей, дистрофію, всю тодішню безвихідь – ми вистояли і з честю пройшли. Всупереч большевицькій слідчій практиці, в якій кожна жертва, від найвищих командармів і найславетніших революціонерів до найменшої клітини, признавала себе

прахом, – ми, майже неписьменні, непрофесійні, а вистояли. Вистояли у своєму патріотизмі, у своєму праведному націоналізмі.

Аби не зрадити ідеї!

Аби не сплямити честі учасника святої боротьби!..

Я зазнав чимало втрат. І в особистому житті, і на політичних перехрестях. Мене арештовували в 49-му, 58-му, 67-му, 80-му. Я відбував у критках, у дурдомах, у таборах. Я сидів по карцерах, по борах. Я був на засланнях.

Якщо позбирати все до купи, то назбирається 26 років. Половина людського віку. А в мене – чи не весь вік, бо й на волі я не виходив з трибу.

Так, я зазнав багато втрат. Але що все це значить проти того дияволь-

ського почуття людської гордості, яке я маю від пережитого!

Я плакав хіба в «Невольницьких плачах»!

Я боявся хіба що розминутися з честю!

Я за всі терміни не написав своїм катам ні однієї заяви!

Я завжди й донині був гордий з того, що я український націоналіст!

Всі небайдужі громадяни – наші воїни на сході України, волонтери, всі, хто так чи інакше бореться з російською агресією, хто усвідомлює, що ми мусимо спиратись у цій боротьбі лише й передусім на власні сили, – якраз і становлять ту суму зусиль і прагнень для побудови вільної України.

І на завершення цитувань я просто мушу згадати дуже виразні слова пана Зенка з листів до Олени, що їх він писав перед своїм останнім арештом: «...Я думаю: який то ми благословенний у Господа народ. Я думаю про всіх тих, хто тепер іде по Голгофі. Я невимовно вдячний за те, що вродився сином такого народу. Такого нівеченого, такого випокобжнілого, що так легко кладе голову і під Євангеліє, і під плаху. Повертаюся – а за мною стіна героїв, велетів духу. О Господи, сподоби мене!»

Отець Ярослав Лесів і Зеновій Красівський

Минали роки, але образ пана Зенка мене не покидав. Мене вражало його творче талановите слово. І справа не лише у його збірнику поезій «Невольницькі плачі», написаних у Владимирській тюрмі й таємно переданих за кордон, де ця книга вийшла завдяки українцям у діаспорі. Я постійно і щораз більше відчувала харизму пана

хворого, у київській лікарні «Феофанія» за кілька днів до його смерті 1 грудня 2014 року, пан Євген просив передати мені, щоб я обов'язково довела до кінця цю справу. Я сприйняла це як його заповіт мені й тішуся, що виконала його.

На завершення цього нариса хочеться, щоб знову звучали слова Зеновія Кра-

Марія СОЛТИС-СМИРНОВА

Казка про Святого Миколая

Був тихий зимовий вечір десь у середині грудня. На великому ліжку сиділи мама з маленькою дівчинкою Софійкою. Їй вже було аж два роки, і маленька дуже любила, коли матуся розповідала їй казочку. Та сьогодні мама розказувала не звичайну казку, а легенду про святого Миколая, адже через кілька днів свято і Миколай має принести Софійці подарунок, бо вона була дуже слухняною дівчинкою.

— Святий Миколай, — розпочала матуся, — захисник всіх подорожніх і дітей. Давно-давно жив хлопець Миколай. Був він сирота. Його батько й мати померли, залишивши синові велике майно. Мав Миколай дуже добре серце і хотів допомогти всім довкола. Під покровом ночі Миколай брав на плечі мішок з харчами, грошима і одягом та йшов до осель бідняків. А там підкидав подарунки у вікна. Дуже любив він дітей, тому вони найпершими отримували подарунки. Але не забував і про вдів, сиріт і інших нужденних.

Минули роки. Миколай став священником, а далі і єпископом. Всі шанували і любили його за доброту, за ласкавість і мудрість. А про діток він і далі не забував. Щойно довідувався, що якась дитина в біді, зараз ішов до неї з потіхою й подарунками.

Коли помер Миколай і його душа стала перед Господнім престолом, Господь спитав:

— Чого бажаєш, мій Миколаю, в нагороду за добре життя на землі?

— Нічого не бажаю, — відповів Миколай, — тільки дозволь мені, Боже, сходити час від часу з неба на землю й відвідувати дітей.

Усміхнувся ласкаво Господь і сказав:

— Знав я, яке буде твоє прохання. Щороку в день своїх іменин зможеш сходити на землю.

А на землі пам'ять про Миколая не завмерла. Всі пам'ятали про його добрі діла, про його святе життя, і тому Церква його святым назвала. Та й на небі Миколай не сидить та відпочиває: він то подорожніх від хуртовини рятує, то пожежу допомагає гасити, то на морі шторм зупиняє. Допомагає людям, як може.

У ніч з 18 на 19 грудня в оселі, де живуть діти, нечутно приходить Миколай і так само нечутно кладе переважно під подушки, а іноді у черевички сплячої малечі жадані дарунки. І що важливо — саме ті дарунки, які собі наміряли слухняні хлопчики й дівчатка.

Варто напередодні чарівної ночі написати лист — прохання до святого, покласти його на вікно і сподіватися на здійснення мрії: чи то Ангел, чи то яка пташка той лист забере. І Миколай точно знатиме, чого від нього сподіваються. Але якщо малюк ще цілком не письменний, то святий і так здогадається.

А що чекає неслухняних? Ну, таких в Україні геть мало. Якщо трапляються, то їм дістається різочка, але тоненька і недовга. А якщо мама й тато дуже попросять Миколая, то, крім різочки святий все ж покладе бодай цукерку чи помаранчу. Хіба би дитина зовсім не вірила в чудо. Є ж пісенька для святого Миколая: «Ой, хто, хто Миколая любить, ой, хто, хто Миколаю служить, тому святий Миколай у всі часи помагай».

Коли матуся закінчила розповідь, Софійка сонно усміхнулася і заснула. А вранці прокинулася з гарним настроєм — їй наснився святий Миколай, який запитував, що подарувати цій маленькій красуні. Софійка попросила, крім улюблених цукерків, коника, на якому можна гойдатися. Завтра вже свято.

Дівчинка цілий день допомагала мамі, була слухняною. А ввечері, коли лежала в ліжечку, довго не могла заснути і чекала святого. Тільки-но вона заплющила оченята, як до кімнати зайшов Миколай — сивий дідусь з добрими очима. Він поклав маленькій під подушку ласощі, а коника тихенько поставив біля ліжечка. Поправив ковдрочку і вирушив далі. Бо святому потрібно було обдарувати всіх дітей! А вранці з кімнати Софійки не почулось: «Мамо!» Там лунав дзвінкий дитячий сміх. А мама, прийшовши до донечки, заспівала: «Ой, хто, хто Миколая любить...»

Марійка ПІДГІРЯНКА Святий Миколай

Ой втіха, діти, втіха —
приходить нічка тиха,
весела нічка тая:
Святого Миколая.
Повагом і спроквола
іде Святий Микола
і дар несе багатий,
треба всім, діти, знати.
Яблучка й горіхи,
колачків два міхи,
коні медяникові
та овечки цукрові.
Миколая привели
біленькі два ангели.
Знають послы небесні,
котрі діточки чесні.
Список при собі мають
і кого прочитають,
тому Миколай на свято
дає дарунки радо.

Тетяна СТРОКАЧ

Свято Миколая

— Ти листа вже написав?
В нім здоров'я попрохав?
І для себе, й тата, й мамі,
Й для сиріток всіх так само?
І для воїнів хоробрих?
Для мандрівників невтомних?
Чи був чемним ти весь рік?
Чи старавсь, як тільки міг?
Вже в дорозі Миколай,
Тож бажання загадай!
І листа відправ скоріше,
Помолись йому у тиші..
Та чи різку, чи дарунок
Він поклав для тебе в клунок?

Любий святий Миколаю!
Ми на тебе всі чекаєм!
У зимову ніч казкову
Одягнеш свої обнови
та візьмеш дарунків міх
Й обдаруєш діток всіх.
Не минеш і сиротину,
І знедолену дитину.
Хай всміхнеться дітвора
Від двора і до двора!
Радо свято зустрічає,
Миколая величає!

УРОКИ НАШОГО ГЛОБАЛЬНОГО ГОРЯ І ЙОГО ЛЮДСЬКА КРАПЛЯ...

П'ятнадцять країн світу з майже 200 визнають Голодомор в Україні 1932–1933 років Геноцидом: Естонія, Австралія, Канада, Угорщина, Литва, Грузія, Польща, Перу, Парагвай, Еквадор, Колумбія, Мексика, Латвія, Португалія, США, а також Ватикан і Україна. Менше 8%.

Ще в 1988 році члени Комісії Президента і Конгресу США, яку очолював, світлої пам'яті, Джеймс Мейс, на основі здійсненого нею з січня 1986 р. розслідування українського голоду 1932–1933 років дійшли висновку, що те, що трапилося в Україні, є Геноцидом українського народу.

Чотири томи матеріалів цієї Комісії видано в Україні в 2008 році. За час незалежності нагромаджено колосальний фактологічний і джерелознавчий матеріал. Тому сьогодні питання визначення Голодомору як Геноциду українського народу є не науковим, а політичним, соціальним, суспільним.

Україна за ці роки так і не домоглася консенсусу у ставленні до власної трагедії у себе вдома. «Українські люди лежать у братських могилах, невідомі, по-людськи не поховані. Немає поминального дня, немає пристойних пам'ятників», — писав у 2003 році пан Мейс. Як мало «свічок пам'яті» горить у наших вікнах у ці скорботні дні, немає заходів загальнонаціонального масштабу... Чи не свідчить це про неналежне усвідомлення нами, українцями, злочину проти мене особисто, мого роду, злочину як Геноциду нашого народу? Чи не свідчить це про те, що ми не засвоїли його уроків? Як же інші країни можуть усвідомлювати Голодомор злочином проти людства? І чи не можуть апокаліптичні жахи знову повторитися в нашому житті? Ці питання, як дзвін дзвонів Вічності, які будять свідомість живих. З тої ж духовної реальності і абсолютний, завершений, ясний урок комуністичного тотального терору голодом в Європі ХХ століття для нас, українців, найперше. А також — для людства. І пізнати його здатне лише чисте мислення.

Мислення є мисленням лише як публічне. Лише таким воно і є, в тому розумінні, що воно є можливістю народження мислення як суспільної події і як такого, що дає суспільству адекватну проблему МОВУ для її висвітлення. У цій громадянській темі таке мислення в Україні практично відсутнє. Ті питання, які поставив час перед українством в час руйнації старого і будівництва «нового» світу насилля, не мали належної відповіді ні в сфері віри, ні в сфері мислення. Тодішнє наше суспільство зусиллями провідної національної верстви не спромоглося на суспільну мисленнєву протистояння навалі кому-

ністичного богоборства і проформи його науковості. Українське суспільство втяглося у вир розгнущаних, свавільних думок і аморальних, гріховних дій, які йшли в руслі руйнації старого світу і не несли в собі мисленнєву творення нового. Ця аморальна духовно-інтелектуальна вакханалія руйнувала мову мислення, продукуючи мову героїв творів Булгакова, Зощенка. Собачою мовою героїв «Собачого серця» досконало оволоділо начальство не тільки ЖЕКів. Гротеск їхніх творів викривав абсурд «собачого життя», проте сміх каналізував громадянську енергію мислення і готував до прийняття абсолютно-го тоталітаризму замість царського абсолютизму, з його жажливими наслідками для людини і суспільства. Тогочасні виклики для українства, за духовної його слабкості та бездержавності, за зухвалості, хитрості і жорстокості московського комунізму, — виявилися непосильними, надмірними. Потяг до добра, справедливості, правди гас в недодуманій до кінця думці, в недоробленій до кінця справі. Із земною надією, що завтра стане краще, цей потяг знову і знову відроджувався і згасав у душах людей, поки не примерхнув разом з надією в 33-му. Жертовність вірних Богові священнослужителів і прихожан церков, мислителів, культурних діячів в Україні виявилася недостатньою, але вона не минула без сліду в українській історії. З цього кореня духу народилися покоління 40-х і 60-х років лицарів за свободу людини і України.

Плач за закатованими голодом і звинувачення катів, які спланували і реалізували наше смертобство шляхом Голодомору, залишає нас у причинному зв'язку, в потоці тих життєвих факторів, які призвели нас до цієї національної трагедії. У цьому земному вимірі досягти її уроки неможливо, бо її коріння — духовні. Проте це не означає, що скорбота і плачі сердечні, як і обвинувачення осіб і сил, причетних до душогубства, непотрібні, ні, — вони необхідні. Це жива пам'ять минулого, без чого немає ні сучасного, ні майбутнього. А втім, абсолютний смисл Геноциду українців сьогодні може відкритися чистій вірі і чистому мисленню, якщо в нашій історії духу були події, які залишили свій життєдайний слід в ній. Мужність прагнути неможливого, наповнювати його терпінням, наповнювати його «самособою», цінною свого життя, що є кроком «до самих себе, до свого народу, до нашої будучини» (Василь Стус) це, слава Богу, було разом з героїзмом боротьби ОУН–УПА проти червоних і корич-

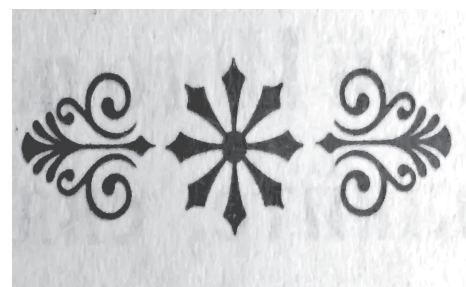
невих окупантів. Сучасні покоління, починаючи з «вісімдесятників», не можуть говорити, що «ще рано», чи «вже пізно». Цей час тепер, як писав Апостол Павло: «Ось тепер час сприятливий, ось тепер час спасіння» (2 Кор. 6. 2).

Звернути зі шляху наших попередників 20-х–30-х років минулого століття, який призвів до Геноциду–Голодомору, вискочити з цього причинного потоку імітації життя, не розродитися черговим абортативним неомосковським, неогоборчим матеріалом, розірвати кругообіг зла, в якому знаходимося, — такий виклик часу нашого.

Ми маємо шанс дати належний відгук на нього. Адже у нас за плечима є українські покоління з прецедентом доведених до кінця мислей і діл. Наше покоління і молодші за нас мають шанс відбутися і розірвати це коло мертвонароджень тому, що у нас є історія людей, які були воїнами ОУН–УПА, і тих, які названі «шістдесятниками», бо відповіли на знак свого часу і засвоїли урок втрати самостійності в першій третині ХХ століття, урок Голодомору. Ми маємо свою українську історію діяльного ума, на досвід якого можемо опертися. Ми маємо історію людей, «які додумували до кінця» (Є. Сверстюк)

«Привозив тато хліба трошки. Пару раз привозив. І один раз привіз сухої риби, але з сільради взнали, то прийшли й позабирали, не дали їсти нам».

свої мислі і дороблювали до кінця своє діло. На шляху імперсько-комуністичного зла в нашій історії переможно постала гідність Людини цих двох поколінь. Символи їхньої незламності є тими духовними органами, які роблять можливим МИСЛЬ і ЧИН сьогодні. Ми на межі. На ній можна встояти, можна БУТИ тільки вертикально. Ми маємо неоціненний досвід вже такого прямостояння наших сучасників, досвід двох Майданів і війни з окупантом — Росією. Наш час потребує оживлення духовної української реальності в ньому і на нашій землі, народження України через наше народження як вільних українських громадян. І не допустити того страшного часу, описаного у спогадах Одарки Окіпної.

Вона народилася 2 лютого 1919 р. у селі Вовківці, Роменського району, Сумської області, одна з п'ятих дітей селянина-середняка, який мав 12 десятин землі. Ось інтерв'ю з нею:

«Пит.: Як відбувалася колективізація?

Від.: Відбувалася так, що хто не йшов, то позабирали все. І в мого тата забрали все. І господарку, й коні, й корови, й свині. Все забрали. Плюс ще й гуси, й кури. Все позабирали. Тато не був в колгоспі. Мій тато не був у колгоспі ні одного дня. А як позабирали все, а тоді прийшла голодівка, то ми лише хату мали, то тато втік, не жив вдома, ховався від комуністів, щоб не забрали в Сибір. А ми, два брати, я і мама сиділи в хаті. А прийшов голод, їсти не було що — позабирали все, то вже в 1932 році, я не пам'ятаю, якого дня, але в грудні місяці, то за той місяць два брати, перше молодший за мене, а пізніше старший мене брат, померли. Мама ще трималася, і акурат перед святами різдвяними, в кінці грудня померла. У 1932 році.

Пит.: Коли почалася голодівка у Вашому селі?

Від.: У 1932 році, в зимі. Уже в зимі люди не мали що їсти.

Пит.: А тато поїхав на Донбас?

Від.: Тато був на Донбасі, але приїжджав, відвідував нас. Але ховався, щоб не бачили комуністи.

Пит.: Він привозив зі собою щось їсти?

Від.: Привозив тато хліба трошки. Пару раз привозив. І один раз привіз сухої риби, але з сільради взнали, то прийшли й позабирали, не дали їсти нам.

Пит.: А що люди їли?

Від.: Їли, хто що міг найти.

Пит.: Наприклад?

Від.: Наприклад, ми жолуді їли.

Ми ті жолуді вибирали з-під снігу, й парили водою гарячою, й товкли в ступі, й робили такі плячки. А мій тато мав пасіку, то мали віск, змазували сковороду тим воском і пекли ті плячки. І плячки їли. То в нас вже у всіх зуби були чорні від тих жолудів.

Пізніше полуку їли. Товкли гречану, від гречки. З вівса не їли, бо то дуже шорстке воно, тяжко, а з гречки м'якша. А як уже на весну, зимою мама й два брати померли, а ми переживали тими жолудями, а весною, як стало розвиватися дерево, то ми пекли хліб. Обдирали листя і сушили на сонці, де-будь, чи на сонці, й тоді товкли те листя і робили такі маторженики. І ті маторженики їли. Я й тепер споминаю маторженики. Й ото таке ми їли. Ну, й так, в мене самої ноги були пухлі, мало що не померла. І так я на тому вижила, а вони померли.

Закінчення на 15 стор.

Борис ТКАЧЕНКО

ПОДВИЖНИК

«Діла добрих оновляться...»

Т. Г. Шевченко

Наше слово про Велику Людину, яка не тільки мріяла про вільну Україну, а й будила ту волю в людських душах, розпалювала віру в перемогу добра і правди. Мова піде про покійного священника о. Іоанна (Івана Дмитровича Приходька) з Лебедина. Наше знайомство з ним сталося ще в 60-ті роки минулого століття. Відпочивали-кашуварили ми з київським художником Олександром Дібрівським на лузі біля Псла. Навпроти нашого вогнища, на правому березі розкинулось козацьке село Пристайлове. Сірєнькі дахи хаток вервечкою бігли по зелені садків аж до самої ріки. А ген на горі, наче одвічний страж селянських доль, стояла білокам'яна церква. Товариш і каже:

— Давай переплинемо на той бік і провідаємо отця Івана, оно-но під горою його хата.

Так і зробили. З двору вийшов-виступив сивочолий велетень у рясі і на наше «драсці» наче хортом накинувся:

— Яке «драсці»? Яке «драсці»? А чому не «Чолом славному козацтву!»?

Товариш швидко зорієнтувався і з-під долоні загав:

— Пугу-пугу — козак з лугу! Чолом, пане отамане!

— Оце по-людськи, — усміхнувся дідуган і враз до мене:

— Давай поборемось!

Вхопивши аз грішного за плечі, він так мене крутнув, що, якби не підмога товариша, довелось би думати про інвалідність. <...>

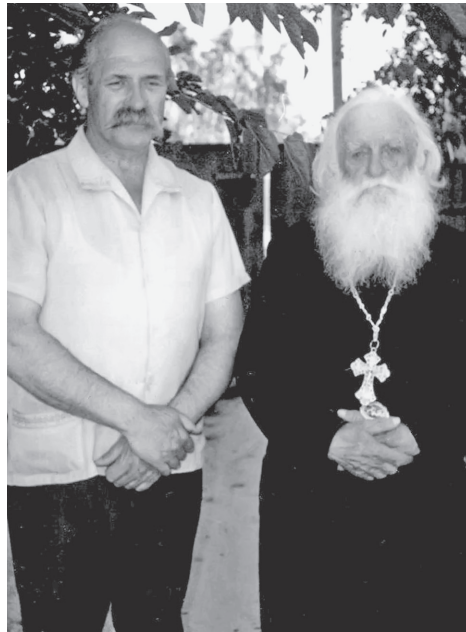
Ото з тих пір мали ми отця Івана і за поради, і за наставника. Це людина-легенда, яка увібрала в себе всю буремну історію України, розпочинаючи із 1917 року.

Ще гімназистом Іван Дмитрович свідомо пішов у гущину політичної колотнечі. Воював і в Примакова, і в Махна, і в Петлюри. Рослий, тужавий, з орлиним поглядом і оселедцем на голові, як бунчуком на вітрі, він вихором літав степами України. За його словами, з ким би не воював, а воював за Україну. А коли надія на волю опинилась розіпнутою на московському хресті, пішов у священники. Казав: «Не може такого бути, щоб я у Бога щастя для України не вимолвив».

Ми ж знаємо яке ставлення в Московії до української церкви і України. От і розпочались гоніння, репресії. І розтяглись вони аж на два десятки літ снігами Норильська та Сибіру.

97 літ відміряла доля Івану Дмитровичу. І прожив він їх чесно, безбоязно і правдиво. У бідності, у нестатках, з козенятами під поликом, з презирством владомощців, зате із шаною простих лебединців. Він відремонував та оживив 12 поруйнованих більшовиками церков. Побуду-

вав біля них «сторожки» — тимчасове житло для священників. Ото він і був першим, хто зацікавив мене оповідками про своє многострадниче життя. Отець Іоанн зберіг у пам'яті стільки історичної правди, що вистачило б її на десятки цікавих книжок. А розповіді його були мудрі, з легеньким гумором та простодушністю. Ось хоч би й такі: «Господь-Бог нагородив мене такеним здоров'ям, що на десятьох би вистачило. А Мати Божа стала моєю заступницею. Так би мовити, взяла підвищені соціалістичні зобов'язання оберігати раба Божого Івана від усіх неправд, зла, спокус, сатани і меча неприємельського. І ви знаєте, обов'язки свої виконує справно. Вона послала на землю ангела—

хранителя і наказала: «Бережи мені Ванічку, бо він парень нічаво...»

Це від отця Івана я вперше почув козацькі і стрілецькі пісні. Це від нього я вперше почув заборонену поезію Миколи Вороного та Олександра Олеся. Його густий бас аж гримкотів у самісіньке серце:

Гей попереду кошовий.

Гей, як орел той степовий...

Ще гімназистом Іван Дмитрович свідомо пішов у гущину політичної колотнечі. Воював і в Примакова, і в Махна, і в Петлюри. Рослий, тужавий, з орлиним поглядом і оселедцем на голові, як бунчуком на вітрі, він вихором літав степами України. За його словами, з ким би не воював, а воював за Україну.

Згадую грудневий референдум 1991 року... Тоді серед людей було велике бродіння. Для багатьох слово «незалежність» було не тільки мало-відоме, але й з розряду відлякуючих. Вранці на виборчій дільниці, що таборилась в міському клубі Лебедина, зібралось чимало людей: розмови, суперечки, прогнози...

— Не ріжте по живому...

— А в мене зять у Метищеві живе, як тоді буде?

Тож коли на дільницю прийшов отець Іоанн, всі запитання посипались до нього. А він, з посохом, у рясі, сивочолий 90-літній дідуган, впевнено пройшов до комісії і навмисно голосно, щоб усі почули, не сказав, а прорік:

— Ану подай мені, дочко, і отого самостійного, і отого президентського бюлетня — я покажу отим боягузам, якої України нам треба.

— Іване Дмитровичу, сьогодні агітація заборонена, — нагадали священнику члени комісії.

— Знаю, знаю. А на radoшах що, хіба й заспівати не можна?

— А чого ж, співайте.

Отець Іоанн підійшов до урни і, тримаючи в одній руці бюлетні, а в другій — посоха, підніс їх угору і забасував:

— Я десятки літ ждав цього дня. Гуляв з шаблею по полтавських степах — і усе за Україну воював. Стікав кровію в пирятинських приудайських болотах. І все за Україну стікав. Десять літ гнів у копальнях Норильська. За що гнів? Теж за Україну. Десять літ був вигнанцем у красноярських снігах — і теж за Україну, теж за її волю. По тюрмах-гулагах залишив я свою молодість, позбувся сім'ї, домівки, я ще й зараз живу у халупі при долівці, бо всі свої старання віддаю слову Божому, людям та Україні.

До вас у хату пхалися різні агітатори, і всі страхали незалежністю. До мене теж лізли. Ще з 1917 року лізли. Вони чоботищами вибивали з мене Україну і не вибили, бо то моя земля, бо то моя мати. «А хто матір забуває, того Бог карає», — так повчав нас грішних пророк Тарас Григорович Шевченко. Його слово правдиве, його слово Боже, бо сам Господь нам заповів шанувати батька свого і матір свою. Тільки тоді нам буде благо на землі і в щасті продовжаться дні наші. Тож — за Україну, за її волю!

А опускаючи бюлетні в урну, отець Іоанн справді заспівав:

*Наливайко і Павлюк, і Тарас Трясило
Із могили кличуть нас на святее діло.
Гей, нумо, добрі люди, годі нам лежати,
Всі до бою, святу волю нумо здобувати!*

Чуєте до чого кличуть нас наші герої-богатири? До волі! До щастя! Сьогодні Божий день на нашій землі. Сьогодні Всевишній подарував нам право самим господарювати у своєму домі. Він покарав країну-блудницю за її гріхи перед людьми своїми, за її сваволю беззаконня розхристаного. Про її загибель неминучу, про загибель цієї тюрми всенародної провіщав нам Іоан Богослов: «...і говорить мені: води, які ти бачив, де сидить блудниця, — то люди, і племена, і мови: і десять рогів, які ти бачив на звірові, ці зненавидять блудницю і зруйнують її, і оголять, і плоть її з'їдять, і спалять її в огні. Тому, що Бог поклав нам на серце виконати волю Його».

І буде воля Божа, тільки дослухайтесь настанов Неба. Тож не лінитесь і голосуйте за Україну!

Спостерігачі від компартії кинулись до комісії:

— Це ж агітація! Порушення закону! Забороняється!

Я жив для України і живу тільки для неї. Мене вже кличуть батьки в інші світи, та я не хочу, щоб на мені гострозубою каменюкою лежала чужа земля. Пухом буде тільки своя, рідна, батьківська.

Інші спостерігачі заперечили:

— А як ти тільки-но перед урною репетував: «Голосуйте за блок комуністів і безпартійних! Хай живе капеерес!»

Втрутились виборці:

— Чого ви зчепилися. Батьюшка он які псалми співає, а ви зі своїм гармидером... Замокніть.

А отець Іван уже співав свою улюблену:

Не пора, не пора, не пора

Нам Москві і ляхові служити...

— А для кого ж іще, звісно — для України, — чулося серед виборців.

Знаючи прямоту і відвертість отця Іоанна, інакшого слова од нього ми й не чекали. Те слово було і вистраждане, і наболіле. Наболіле болями Крут, болями отруєних муравйовським іпритом киян, болями недодушених, але закатованих тими ж муравйовцями п'яти тисяч киян, болями українців видушених більшовицькими голодоморами... Потайки розповідаючи нам про ті болі, Іван Дмитрович осіяв себе святим хрестом і запитував Небо: «Доколи, Господи, не встанеш за нашу кров і сльози наші?» Сьогодні він уже звертався до люду, не криючись:

— «Раби, підніжки, грязь Москви, варшавське сміття»... так казав про наших гузнолизів-плазунів Тарас Григорович. Я не буду ні рабом, ні підніжкою, ні московським непотребом. Я жив для України і живу тільки для неї. Мене вже кличуть батьки в інші світи, та я не хочу, щоб на мені гострозубою каменюкою лежала чужа земля.

Пухом буде тільки своя, рідна, батьківська. <...>

Отець Іоанн осіяв себе хресним знаменням, прочитав «Отче наш», а тоді:

— Хай буде воля Твоя! Чуєте, люди!? Це Господь посилає нам свою волю. Вслухайтесь ще раз: «Хай буде воля Твоя! Хай буде воля Твоя! Себто, хай буде Божа воля. Сам Всевишній посилає нам волю. Невже ми настільки зачерствіли, що відмовимось і від Божого дарунку? Хай буде воля Твоя! Амінь».

Це була одна з найкращих проповідей священника. <...>

Сьогодні згадую цю мудру і мужню людину, а згадуючи, прошу праматір нашу: Земле, роди нам більше таких подвижників. Без них тяжко буде Україні.

Уроки нашого глобального горя...

Закінчення. Початок на стор. 13

Пит.: Що Ви робили після того, як вони померли?

Від.: Як вони померли, то до нас приїхало з сільради 10 підвод з колгоспу й забрали нашу хату, а ми залишилися там, де дрова складали, — в дровітнику. Я з татом спала аж до половини листопада в холодному. Тато зробив з цегли таку маленьку піч, і ми там варили їсти й там спали між тими дровами. Уже був мороз великий і дуже було зимно, а нас ніхто не хотів пустити, бо казали, що ми куркулі, не допускали в хату, ніхто не хотів пустити на мешкання. А вже при кінці листопада нас пустили люди в хату, не в хату, в хатинку. Маленька хатинка така, тільки для двох, і то дуже тісні було. І ми там мешкали, я мешкала зі своїм татом у тій хатинці. І мусили платити 30 долярів кожний місяць, карбованці, перепрошую, за ту хатинку.

Пит.: А де тато дістав ті гроші?

Від.: Мусив іти десь заробляти.

Тепер, моя тьотя називалася Порфієвич, моя тьотя мала троє дітей і дядько був живий. Дядько перший помер, бо чоловік хоче більше їсти, а не було що. І двоє дітей померло маленькими під час голоду. То вже було в 33-му весною. Уже цілком розвинутий був голод. У 33-му померли й дядько, й двоє дітей більшеньких. А тітка осталася, а тітка осталася з маленькою дитиною, бо то була грудна дитина. То вона ще груди давала, поки мала силу; а пізніше не знаю, що сталося, як сталося, що не знаю, не буду казати, найшли тьотю під горою в лісі. Тьотя йшла до криниці по воду, набрала води, а на гору вже не мала сили вийти. І там під горою померла. То найшли тільки пізніше; люди покликали й нас, мене покликали й того тата, й сказали: «Чи це її волосся?» Коса в тьоті була така довга і густа дуже. То найшли тільки косу, а то все поїли птахи, поїли хробаків і комашок.

Повиїдали все, не було нічого вже. Кістки й коси. Із сільради приїхали виконавці й зайшли до хати, то в хаті був дуже великий сморід. І вибрали з печі, в горшку якесь м'ясо було, але вже було згнило, а кісточки маленькі були, так казали, що то з тієї дитини малої. Як видно, що дитинка та померла й вона її варила їсти. Але, напевно, що не їла, бо ще пішла по воду й вже не вернулася. Ото, що сталося з моєю тьотью. [...]

Пит.: Я ще маю деякі питання. Хто перший вмирав з голоду: чи старші, чи чоловіки, чи діти? Чи хто?

Від.: Я Вам скажу, що в моїй родині, то молодший брат помер — дев'ять років. А тоді старший — 19 років. А мама мала 45 років, як померла. [...]

Пит.: А були такі підводи, які підбирали трупи?

Від.: Так. Але ми своїх двох братів і маму з сестрою із сусідами закопали в своєму садку. А других — приїжджали з сільрад підводи й збирали й везли. А куди везли, не скажу, не бачила.

Пит.: Як відбувалися ті розшуки?

Від.: Які саме?

Пит.: Хлібозаготівлі.

Від.: Та як відбувалися? Та приходили, кажу, з такими палками залізними й шукали по хаті всюди. Де, що знайшли, де квасолі в горшку хтось сховав, і те забрали. Квасолі чи горох, що б тільки знайшли, все забирали. А люди залишалися без нічого. Тоді став голод. Після того настав голод великий.

Пит.: Чи Ви можете сказати, чому був голод на Україні?

Від.: Чому? Бо позабирали все.

Пит.: Чому вони забирали?

Від.: Бо комуністи то хотіли. То їхня, як то кажуть, то їхня ідея була. Вони хотіли колгоспи зробити, а люди не йшли. І позабирали в людей їду всю. І люди мерли з голоду. [...]

Від.: У 33-му, як вже почало дещо рости. Яблука, садки стали дозрівати, то тоді вже люди почали їсти то. Пізніше, як ще хтось мав щось, посадив, то стало виростати [...]

(Скорочено. Витяг з третього тому згаданого чотиритомника «Великий голод в Україні 1932-1933 років», Видавничий дім «Київ-Могилянська академія», 2008)

Кирило ТУР

Земля – питання буття нації

Навіщо земля українському суспільству? У цьому питанні, крім означеного, є ще два: що ми розуміємо під поняттями «суспільство» і «земля». Окреслимо коротко їхню суть. Її я розумію так.

Українське, як будь-яке інше життєздатне суспільство, — це дієва єдність його провідної верстви і решти добропорядних українців, яка любить Бога і Україну, тобто знає Божий Закон і живе в його орбіті. Сенс свого буття таке суспільство вбачає в тому, щоб жити за таким Законом, а не впадати в жадібність і гординю від свого ума, що людство робило особливо «успішно» і прискорено останні три з гаком століття, руйнуючи себе і свій дім — Землю.

Земля є основним матеріальним ресурсом суспільства. Від неї воно отримує корисні копалини, воду та інші природні ресурси, а також сільськогосподарську продукцію для населення і промисловості, найперше різні види природного продовольства і сировини для його виробництва. З іншого боку, земля є територією, де проживають українці, на ній розташовані їхні приватні, публічні, соціальні, державні промислові і інфраструктурні об'єкти.

Тож навіщо земля суспільству? Вона Богом дана йому для використання названих її ресурсів і можливостей для спільного блага всіх українців. Аристотель,

наприклад, визначає державу як громаду, організовану заради спільного блага. Отже, заради нього організується і взаємодія суспільства з землею с/г призначення. Питання, таким чином, зводиться до того, що є спільним благом при організації взаємодії суспільства з його землею, в тому числі і при організації обігу земельних ділянок сільськогосподарського призначення як елемента цієї взаємодії.

Що ж потрібно суспільству від його роботи із сільськогосподарською землею? Відповіді прості й зрозумілі. Українському суспільству в результаті праці на землі необхідно отримати:

1. Природні, якісні продукти харчування і таку ж сировину для їхнього виробництва в належній кількості.

2. Природну і якісну сировину для національного виробництва в належній кількості.

3. Збільшення родючості землі, відновлення великих і малих річок, озер, природного середовища загалом, щоб у покращеному стані передати їх нащадкам.

Яким чином і хто може своєю працею забезпечити досягнення цих базових суспільних цілей? Відповідь для

більшості українських громадян відома і очевидна. Те, що 68,3 відсотка українських громадян, згідно з опитуванням, проведеним на початку листопада цього року Центром Разумкова, проти відміни мораторію на продаж землі цією владою в інтересах латифундистів, є вагомим фактом. Більшість українців вважають, що на ці цілі краще будуть працювати малі с/г фермерські господарства зі 100-500 га землі у власності та їхні кооперативні об'єднання. Тобто наш край українці бачать на фермерському шляху розвитку, який, крім іншого, забезпечить створення мільйонів робочих місць в агровиробництві і суміжних галузях економіки, що так само працює на спільне благо. Такої ж думки дотримується і українська економічна й аграрна науки.

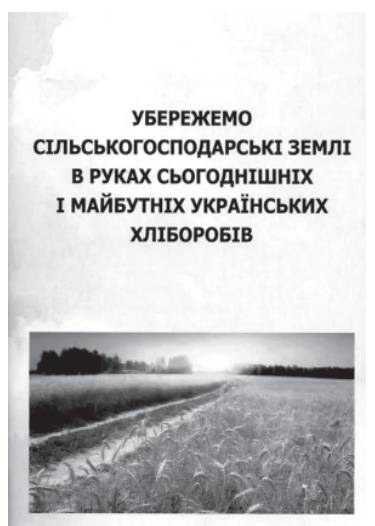
Для беззаперечного досягнення означених вище суспільних цілей в аграрній політиці країни потрібно створити фермерам сприятливі правові і правоохоронні, управлінські, навчальні, грошово-кредитні, економічні (податкові, цінові, нормативні тощо) умови і створити їх повинна влада, центральна і місцева. Україні потрібна влада, яка спроможна на

таку позитивну для суспільства діяльність. Запит є.

Хто ж геть заплутує просте і ясне питання стосунків українського суспільства з його ж землею? Заплутує тими фінансовими, владними, інформаційними ресурсами, які хочуть, щоб земля с/г призначення в Україні стала власністю місцевого олігархічного клану та іноземного капіталу. Вони нав'язують країні латифундистський шлях її с/г діяльності, який веде до цього.

У демократичній країні, особливо тоді, коли влада виявляється нездатною працювати на спільне благо українського суспільства, не чує його, питання стратегічного вибору суспільства вирішують на загальнонаціональному референдумі, як недавно у Великобританії, наприклад. Питання про те, кому має належати с/г земля — українським хліборобам, а чи латифундистам, з розмірами земельних ділянок більше 210 000 га в одні руки, і потрібно винести на нього.

Редакція часопису «Наша віра» ініціювала і разом з Інститутом економіки та прогнозування НАН України і Асоціацією фермерів і приватних землевласників України організували і провели 23 жовтня 2019 року Круглий стіл «УБЕРЕЖЕМО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ ЗЕМЛІ В РУКАХ СЬОГОД-

НІШНІХ І МАЙБУТНІХ УКРАЇНСЬКИХ ХЛІБОРОБІВ». А також підготували і видали «Матеріали Круглого столу». У «Матеріалах» високопрофесійно і по-громадянськи гідно викладено авторитетну позицію українських науковців, спеціалістів у сфері земельної політики держави.

Ці «Матеріали» вкрай потрібні депутатам обласних і районних рад, фермерам, яких зараз активно обробляють всякою гібридною, фейковою, неправдивою, а тому отруйною інформацією. Проти правди гібридна брехня безсила. Кого цікавить ця тема, може в інтернеті прочитати «Матеріали» <https://sugonyako.info/actual/395-uberezhemo-silskogospodarsk-zemi-v-rukah-sogodnshnh-maybutnh-ukrayinskih-hliborobv.html?fbclid=IwAR03BZL1I3Yb3qam7xYabkhzMniMLLujbfeF12JlOnil4ahhbEPDMBNnBJc> (https://drive.google.com/file/d/0B-3He_EeupHbSS1hQm5hY3JwSONCT0FPOEF0aDRGQUJtdmVB/view) і переглянути відео, набравши в пошуковій системі назву Круглого столу.

Зеновія Філіпчук,
учитель-філолог, м. Львів

ЧИТАТИ АФОРИЗМИ ЄВГЕНА СВЕРСТЮКА – ДУХОВНО ЗБАГАЧУВАТИСЬ

13 грудня народився ЄВГЕН СВЕРСТЮК, людина з плеяди справжніх. Його слово надихає, хвилює, спонукає до роздумів. Своїми враженнями діляться старшокласники, узявши тему для роздумів з афоризмів письменника-філософа.

«На сторожі традиції стоїть сім'я, родина, рід, народ – вони оберігають від випадкових впливів випадкового середовища і мають забезпечити виховання» (Є.Сверстюк)

Северин Пелешко: «В умовах сьогодення, при шаленому ритмі життя, нашим батькам не завжди вистачає часу на родину. Вони піклуються про матеріальний достаток. І тому найбільшим скарбом будь-якої сім'ї є дідусь і бабуся, у яких завжди є достатньо часу, терпіння й доброти для внуків. Вони і є основними носіями традицій українського народу... Моя бабуся має чудовий голос, колись навіть співала в хорі. Добре пам'ятаю, як осінніми вечорами ми сідали за стіл, бабуся, як кажуть у народі, заводила пісню, а всі їй допомагали. Це неймовірний був час...»

Оленка Чернецька: «Усе починається з родини... Коли сім'я багата на традиції, береже їх і примножує, діти в таких родинах є духовно багатими і сильними...»

Іван Бутрин: «Цей афоризм сподобався мені найбільше, бо відповідає нашій дійсності. Традиції переда-

ються з покоління в покоління, і саме завдяки цьому ми і зараз ходимо на Різдво колядувати, вдягаємо вишиванки, смакуємо нашими неповторними стравами: варениками, борщем тощо».

Ростислав Кобільник: «Євген Сверстюк – це не лише людина від Бога, це людина з нашого часу, творчий задум якої ще ніхто вповні не може досягнути. Його афоризми запали мені в душу. Усе написано простими словами, які потрапляють в сердечко кожного з нас. Читати афоризми Євгена Сверстюка – духовно збагачуватись».

Олег Савка: «Євген Сверстюк – лицар честі нашого часу. На своєму прикладі він показує, що можна прожити з правдою і зберегти людські чесноти. Своїми афоризмами хоче донести до нас правдивий і світлий світ, щоб у молоді було чисте мислення і чесна дорога, а найбільше – збережена людська гідність».

Ігор Река: «... можна жити правильно і не втратити честі та гідності. Євген Сверстюк дав зрозуміти мені, що треба бути патріотом і боротися за свою свободу...»

«Нині багатьом здається, що вони патріоти, здається, що вони віруючі. Багатьом здається, що вони демократи... Хто віддає своє найдорожче, той справжній» (Є.Сверстюк)

Северин Харів: «Цей афоризм мене особливо схвилював. Так, потрібно не робити вигляд чогось доброго, а віддати все найдорожче ближньому, щоб бути добрим по-справжньому...»

«Справжня віра дає людині одвагу, сміливість і силу долати обставини» (Є.Сверстюк)

Вікторія Здоровик: «Віра – це дар, що ми одержали від Господа Бога. Це не те, що ми самі від себе маємо. Є багато людей у світі, які не мають того дару. Вони зреклись Божого дарунку. Ми повинні бути обережними, щоб під їхнім впливом не втратити і свою віру. Треба йти далеко, не озираючись, від тих, які кажуть: "У тебе нічого не вийде", "Ти не зможеш", "Ми не віримо в тебе". Людина повинна змолоду бути вільною і незалежною».

Я погоджуюся зі словами мудреця, що справжня віра

дає людині одвагу, сміливість і силу. Вона допомагає легко йти своїм шляхом, а не за течією буденності. Одним із яскравих прикладів сильної віри є притча «Зцілення сліпого». Отже, віра може врятувати не тільки духовно, а й фізично. Прочитавши афористичний вислів, починаєш більше вірити в Бога та й самого себе...

Старшокласники часто розповідають мені, що на

уроках історії вони вивчають епоху шістдесятництва, і їм відома постать Євгена Сверстюка. А Ростислав навіть емоційно розповів, що книгу «Духовний учитель» він приніс на урок, і вчителька, ознайомившись, запропонувала йому підготувати презентацію «Афоризми Євгена Сверстюка». Ми домовились, що я допоможу йому з ілюстративним матеріалом. Отже, робота триває...

ПОДЯКА ДОБРОЧИНЦЯМ

Від редакції і всіх читачів газети «Наша віра» складаємо щиру подяку благодійникам, які своїми внесками посприяли випуску цього числа: отцю Василю Пишному і парафіянам церкви Святої Покрови с.Рубанівське на Січеславщині, отцю Олексію Лимонченку, Галині Свічковській, Борису Ткачуку, Степану Максим'юку, Валентині Лимонченко, Олександрі Пікалову, Ярославу Фігасу.

Засновник
і видавець –
колектив
Редакції газети

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР
Раїса ЛИША

ДИРЕКТОР
Орина СОКУЛЬСЬКА

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ: Раїса ЛИША, Олександр ТКАЧУК, Олесь ШЕВЧЕНКО, Василь ОВСІЄНКО, о. Іван РИБАРУК, Олександр СУГОНЯКО (шеф-редактор), Тарас ЧОРНОКОЖА

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ СЕКРЕТАР-ОРГАНІЗАТОР: Ольга КАВУН
Комп'ютерна робота: Олени НУЖНОЇ

Адреса редакції: Київ, вул. Межигірська, 21, 04071

Для листів: Редакція газети «Наша віра», прізвище й ім'я одержувача, а/с № 283, Головна пошта, Київ, 01001.

E-mail: nashavira@ukr.net; http://nashavira.in.ua/

http://www.nashavira.ukrlife.org

Телефон-факс: 425-68-06

Наш розрахунковий рахунок: 26002300175421, МФО 322669 в ОЩАДБАНКУ
Ідентиф. код №22893760

Підписано до друку 03 лютого 2020 р.